

JOONAS SUOMALAINEN

ITSEKASVATUS JA
OLEMISEN TAITO

Taiteen maisterin opinnäytetyö
Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma
Aalto-yliopisto
2015

Tekijä Joonas Suomalainen		
Työn nimi Itsekasvatus ja olemisen taito		
Laitos Taiteen laitos		
Koulutusohjelma Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma		
Vuosi 2015	Sivumäärä 102	Kieli Suomi
Tiivistelmä		

Opinnäytetyöni on laadullinen bricolage-tutkimus itsekasvatuksellisesta olemisen harjoittamisesta. Se nivoo yhteen noin vuoden kestäneen harjoittamisprosessin, jonka taustalta olen löytänyt opettajuuteeni liittyviä tarpeita. Olemista harjoittamalla olen selvittänyt niin omaa paikkaani tässä universumissa, kuin ihmiskäsitystäni, jonka pohtimisen ja määrittelyn olen kokenut opettajaopinnoista puuttuneen.

Opinnäytetyöni on saanut innoituksensa Juho Hollon (1885-1967) teoksesta Itsekasvatus ja elämisen taito (1931), jonka lisäksi merkittäviä johdattajia ovat olleet Erik Ahlman (1892-1952), John Dewey (1859-1952), sekä Lauri Rauhala (1914-). Työ sisältää kirjoitettua pohdintaa bricolagesta, olemisen harjoittamisesta, olemassaolon muodoista, sekä joitakin luonnoksia opettajuuteeni liittyen. Niiden lisäksi kuvaan esimerkinomaisesti kolmea itsekasvatusharjoitetta, sekä niiden kytkeytymistä edellämainittuihin teemoihin.

Opinnäytetyössäni hahmottelen itsekasvatuksellisten harjoitteiden yhteyksiä antiikin Kreikan filosofian traditioihin, joissa filosofian harjoittaminen on ollut eräänlaista olemisen harjoittamista. Selvennän harjoittamisen kohteina olevia olemassaolon tasoja Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen kautta, ja luonnostelen niiden yhteyksiä opettajuuteeni. Lisäksi ehdotan tutkimuksen muodoksi ja menetelmäksi bricolagea, joka on vastannut pragmatistiseen pyrkimykseen ratkaista kokemuksessa esiin noussut ongelmatilanne.

Tämä työ on puheenvuoro oman toiminnan merkitysten etsimisen, filosofian harjoittamisen, sekä ihmiskäsityksen artikuloinnin tärkeyden puolesta opettajan ammatin pohjalta.

Avainsanat bricolage, olemassaolo, olemassaolon muodot, holistinen ihmiskäsitys, pragmatismi, itsekasvatus, opettajuus, harjoittaminen, filosofian harjoittaminen, filosofia

Author Joonas Suomalainen		
Title of thesis Itsekasvatus ja olemisen taito		
Department Art		
Degree programme Art education		
Year 2015	Number of pages 102	Language Finnish
Abstract		

My master's thesis is a qualitative bricolage study of an autopedagogical method to practice one's being. It brings together a series of exercises and thinking processes, which I have found necessary as a graduating teacher. By practicing being I have been researching my orientation in this universe. I have tried to articulate my idea of a human being, which is something that my pedagogical studies have lacked.

My thesis is inspired by Juho Hollo's (1885-1967) book "Itsekasvatus ja elämisen taito" (1931) and other guides have been Erik Ahlman (1892-1952), John Dewey (1859-1952) and Lauri Rauhala (1914-). This thesis includes reflections on 1) bricolage as a research attitude, 2) method of practicing being, 3) forms of my existence, 4) some generic sketches on how these themes connect to my teachership.

In my master's thesis I will outline connections from my autopedagogical practices to the philosophical traditions of ancient Greek, where the practicing philosophy has been a kind of "practice of being". I will clarify some targets of these practices by Lauri Rauhala's holistic conception of human being. I also propose "bricolage" as a form and a method for an artistic research.

This work is a statement for researching the meanings of one's own actions, it's a statement for the philosophical practices, as well as a statement for the importance of making visible to others your idea of being human when working as a teacher.

Keywords bricolage, being, holistic conception of human being, pragmatism, self-education, autopedagogy, teachership, practice, philosophising

SISÄLLYS:

<i>Johdanto</i>	6
Ensimmäinen luku: <i>Bricolage</i>	12
<i>Bricolagen tutkimusyhteyksiä</i>	16
<i>Bricolage tässä opinnäytetyössä</i>	19
<i>Luonnos tämän bricolagen yhteydestä</i>	22
Toinen luku: <i>Harjoittaminen</i>	26
<i>Filosofian harjoittaminen</i>	30
<i>Itsekasvatus filosofian harjoittamisena</i>	34
<i>Harjoitus I – Olemuksen salaisuus</i>	38
<i>Harjoitus II – Itsen kontekstualisointi</i>	43
<i>Harjoitus III – Arkisen päivän vaatimus</i>	56
Kolmas luku: <i>Olemassaolon muodot</i>	61
<i>Kebollisuus, eli orgaaniset prosessit</i>	62
<i>Tajunnallisuus</i>	65
<i>Situationaalisuus</i>	69
<i>Kuolemattomuus</i>	71
<i>Itsekasvatusharjoitteet ja olemassaolon muodot</i>	75

Neljäs luku: <i>Luonnoksia</i>	77
<i>Ihmiskäsitys ja peruskoulu</i>	77
<i>Mitä koulu on?</i>	81
<i>Ilmaisu, ilmentäminen ja ilmeneminen</i>	85
<i>Ilmaisu ja ilmentäminen olemisen harjoittamisessa</i>	88
<i>Olemisen harjoittaminen opetus- ja kasvatustyössä</i>	91
 <i>Lopuksi</i>	 94
 <i>Lähteet</i>	 100

JOHDANTO

Hengitä sisään, hengitä ulos. Hengitä sisään, hengitä ulos. Tämä on kirjoituksen borduna¹, rytmi ja silta kokemuksen liikkumiselle. Se on ihmisen mittakaava, johon kaikki tässä kirjoituksessa esiintyvä lopulta palautuu. Se on muistutus siitä, että jokainen hengitys on yhtä lähempänä niiden loppumista, mutta kiirehtiminen ei ole sen suhteen hyväksi. Hengitys on tavallisimmista tavallisin tekemämme asia, eikä siihen liity tässä kirjoituksessa mitään salaisuutta. Vain hengitys sisään, hengitys ulos ja niiden välissä oleva pieni pysähtynyt hetki.²

Tiedättekö sen levottoman olotilan, kun omissa tekemisissä ei tunnu olevan mitään järkeä? Kun ajattelee, että olisi parempi mennä nukkumaan vaikka kello on vasta kuusi? Kun ajatukset tavoittelevat hurjalla vauhdilla jotain, josta ei saa oikein selvää? Kun pitäisi valmistua opettajaksi, eikä oikein osaa sanoa mistä opettajuudessa on pohjim-

1. Musiikissa soittimen pohjasävel, joka jatkuvalla soinnilla muodostaa soittimen äänimaailman perustan (Laitinen 2008, 157).

2. Ks. lisää hengityksestä ja itämaisesta filosofian harjoittamisesta esim. Kle-mola 2004.

miltaan kyse? Tämä opinnäytetyö kertoo omalla tavallaan siitä.

Tämä työ kertoo noin vuoden kestäneestä olemisen harjoittamisesta. Se on ollut pyrkimystä selvittää oman olemassaoloni mysteeriä mahdollisimman kouriintuntuvalla tavalla. Olemisen harjoittaminen on tarkoittanut käytännössä elämäni osien järjestämistä parempiin keskinäisiin suhteisiin ja olemassaoloni erilaisten tasojen tarkempaa hahmottelua. Niiden kautta olen kyennyt selvittämään omaa merkityksellisyyttäni, sekä opettajuuteni pohjalla olevaa ihmiskäsitystä, jota silmälläpitäen tämä työ on lopulta tehty. Olen suhtautunut tähän työhön ennen kaikkea mahdollisuutena jäsentää ja artikuloida ihmiskäsitystäni ennen valmistumistani, sillä olen havainnut, että sellainen on puuttunut opinnoistani lähes täysin. Vaikka tarve tuntui alun perin vain intuitiiviselta aavistukselta, on sen seuraaminen ollut erityisen tärkeää, ja tämä toimikoon samalla puheenvuorona siitä.

Muutama kuukausi sitten opettajuuteeni liittyvät ajatukset tavoittelevat hurjalla vauhdilla jotain, josta en saanut selvää. En kyennyt pukemaan sanoiksi sitä, mitä on ihmisyyys, johon kasvamista koulun on määrä tukea. Ajatusten vauhti oli tullut salakavalasti ja vienyt jälleen ylikierroksille. Se tuntui ällöttävältä. Olin kaikkialla ja en missään. Poissaolon kokemukset kasvattivat tarvetta tut-

kia tarkemmin omaa olemassaoloani, sillä ajattelin, ettei olemiseni, tai opettajuuteni, voisi perustua sellaiselle epäselvyydelle.

Hapuilin olemassaolon äärelle aluksi kirjojen mukana. Kuljeskelin antiikin Kreikan ja itämaisten filosofioiden kautta Heideggeriin, mutta huomasin varsin pian pysähtyneeni paikallisen itsekasvatusoppaan luokse. Se oli Juho August Hollon kirjoittama *Itsekasvatus ja elämisen taito* vuodelta 1931. Hollo otti kiinni kädestäni, ohjasi katseen omaan toimintaani ja uskotteli sen riittävän. Hän herätti vahvoja aavistuksia siitä, että voisin paikantaa itseni jyrkevämmin tähän aikaan ja paikkaan. Hän vakuutti, että voisin löytää ilon, keveyden ja sopivat suhteet ympärilläni olevaan käsieni ulottuvilta. Samoihin aikoihin kohtasin John Deweyn, joka otti kiinni toisesta kädestäni. Nämä herrat alkoivat johdattaa olemassaoloani ja opettajuuttani varsin nopeasti tukevalle maaperälle.

Hahmottelin itselleni muutamia itsekasvatusharjoitteita, joiden kautta aloin tutkia olemassaoloani. Se tarkoitti oman toiminnan purkamista osiin, muistelua, keskittymistä ja olemisen mielen kysymistä. Ylimääräisiä asioita alkoi karsiutua pois elämästäni ja olo keveni. Tärkeät ja merkittävät asiat sen sijaan kirkastuivat, ja ne alkoivat kiinnittyä minuun uudella tavalla. Tunsin tislautuvani. Olemiseni keskustasta lähtevät säteet alkoivat koskettaa enenevässä

määrin ympäröivää ja muodostaa suurempaa yhteistä pintaa. Se tarkoitti yksinkertaisesti voimakasta läsnäolon tunnetta.

Suuntasin pian katseeni opettajuuteen, sillä en halunnut asettua kuoroon, jonka ainoat laulut ovat ”koska nämä täytyy oppia”, ”ylioppilaskirjoituksia varten” ja ”koska taidede on tärkeää”. Minun täytyi selvittää itselleni miksi. Olin rakentanut opettajuuttani yliopistoissa lukemalla, kirjoittamalla, keskustelemalla, tekemällä pieniä kokeiluja ja tutustumalla erilaisiin materiaaleihin ja menetelmiin. Se oli kasvanut vuosien aikana kiinni minuun, mutta en oikein tunnistanut sitä osakseni. Se oli jonkinlainen hyvänlaatuisen kasvain, jonka kanssa olin oppinut elämään.

Itsekasvatusharjoitteiden kautta olin tehnyt havaintoja eräänlaisista perustavanlaatuisista olemassaolon tasoista, joihin opettajuus alkoi nyt kiinnittyä varsin luontevasti. Olin oikeastaan havainnut noita tasoja jo aiemmin, mutta vasta jälkeenpäin käsitin, kuinka vuosi sitten eri yhteydessä alkanut kanssaolemisen harjoittaminen täydentyi nyt oman olemiseni harjoittamisella, ja sitä kautta ympyrä pääsi sulkeutumaan. Tajusin, että juuri olemisen harjoittamisen kautta kykenin jäsentämään ja artikuloimaan ihmis-käsitykseni, jolle opettajuuteni lopulta pohjautuu ja josta se saa tukensa.

Tältä pohjalta opinnäytetyöni alkoi rakentua. Itsek-

käästä tarpeesta alkanut olemassaolon tutkiminen paljasti minulle sellaisia ajatuksia ja yhteyksiä, jotka koen merkitykselliseksi jakaa. Tämä tutkimus on paennut valmiista aitauksista, joihin olen yrittänyt sitä asettaa. Lopulta hyväksyin, että se voi kartoittaa, kuvailla ja selittää, ammentaa eri tieteen- ja tiedonaloilta, käyttää materiaalina kaikkea ympäriltä löytyvää, ja jättää asioita avoimiksi.

Tämä opinnäytetyö on bricolage, jossa esitän hyviksi havaitsemiani ajatuksia bricolagesta itsestään, olemisen harjoittamisesta ja olemassaolon muodoista. Lisäksi olen koonnut työn loppuun luonnoksia edellämainittujen käsitteiden liittymisestä opettajuuteen, koulutukseen ja kasvatukseen. Koska työ koostuu osista, joista jokainen sisältää usean opinnäytetyön edestä mahdollisuuksia, voi niihin suhtautua potentiaaleina, joita olen hetkittäin koskettanut. Ne ovat käsitteitä ja teemoja, joiden parissa tulen jatkamaan tutkimista, ja jotka tarvitsevat seuraavaksi käytännön koettelua. Tämä työ ei siten pyri tyhjentämään mitään, vaan se paljastaa jo alussa kartoittavan luonteensa. Se on syntynyt vahvoista aavistuksista, joita minun on täytynyt seurata. Työ on ennen kaikkea avaus itselleni siihen maailmaan, johon valmistun, tai pikemminkin, johon olen jo valmis.

Koska olemassaolon ja olemisen käsitteet ulottuvat kaikkialle inhimillisen ja ei-inhimillisen elämän alueille,

on huomattava, ettei tämä työ pyri ilmaisemaan tyhjentävästi mitään niistä. Toivon työn kokonaisuudessaan tarjoavan jonkinsuuntaisen ehdotuksen olemisesta, tai ainakin kuvaavan sitä, miten oleminen minulle hahmottuu. Koska työ tutkii olemassaoloa ja sen harjoittamista osana kuvataidekasvatuksen traditiota, eikä esimerkiksi ontologisesti filosofian osa-alueena, koen olemisen kielellisen määrittely-yrityksen tässä tarpeettomaksi. Voin nojata esimerkiksi Hegeliin, jonka mukaan ”olemista” ei voida määritellä itsessään, sillä jos olio riisutaan sen ominaisuuksista, sen suhteista ja tilanteisuudesta, jää jäljelle ei-mitään³. Tämä olkoon siis yksi lähtökohta; oleminen on aina suhteessa johonkin.

3. Jauhiainen 2014.

Ensimmäinen luku.

BRICOLAGE

Tässä luvussa perustelen opinnäytetyöni muodon ja paikan bricolagen käsitteellä, josta kiitän erityisesti Claude Lévi-Straussia (1908–2009). Hänen antropologin tutkimusteoksensa *La pensée sauvage*⁴ toi käsitteen ihmistutkimuksen piiriin, josta se on ulottunut kosketamaan niin taiteita⁵, kuin kokonaista laadullisen tutkimuksen aluetta⁶. Lévi-Strauss määritteli ranskankielisen bricolagen juurien ilmentävän yleistajuisesti primitiivistä, asiaankuulumatonta, liikettä – koiran harhailua, hevosen tekemää väistöliikettä tai esimerkiksi biljardipallon sattumanvaraista kimpoamista toisesta. 1960-luvun Ranskassa, jolloin *The Savage Mind* ilmestyi, bricoleureiksi kutsuttiin henkilöitä, jotka kykenivät käyttämään kekseliäästi käsillä olevia materiaaleja ongelmien ratkaisemiseksi. He olivat eräänlaisia tee-se-itse-käsityöläisiä, ”Ihmemies MacGyvereitä”, jotka ratkoivat ongelmia käyttämällä jämämate-

4 *The Savage Mind* 1966

5 Mm. Dezeuze 2008

6 Mm. Kincheloe, McLaren & Steinberg 2011

riaaleja omilla tavoillaan, soveltaen erilaisia menetelmiä ja välineitä tarkoituksiinsa. Ero ”oikean” käsityöläisen ja bricoleurin välillä olikin juuri välineiden, menetelmien ja materiaalien ”oikeaoppisessa” käytössä.⁷ Toisin sanoen siinä missä vasara on käsityöläiselle pääasiassa naulan iskemiseen tarkoitettu työkalu, voi se bricoleurille toimia esimerkiksi maalipurkin avaajana tai lopputuloksen rakenteellisena osana.

Analogia tutkimustoimintaan on hahmotettavissa juuri tätä kautta. Tutkija-bricoleur käyttää havaitseman tutkimusongelman ratkaisemiseksi ja kuvaamiseksi omalla ainutlaatuisella tavallaan käsiensä ulottuvilla olevia menetelmiä, välineitä ja materiaaleja. Näin ollen tutkija-bricoleurille ei ole merkityksellistä se, mihin traditioon menetelmät ja välineet kuuluvat, tai miten niitä oikeaoppisesti käytetään. Merkityksellistä on sen sijaan intentionaalinen toiminta, joka etsii toimivia ratkaisuja niistä aineksista, jotka ovat jo olemassa, ja kenties hylättyjä merkityksettöminä ylijääminä. Ei siis ole väliä, onko moottoripyörän kahva korjattu oluttölkistä leikatulla alumiinin palalla, vai tehtaasta tilatulla varaosalla, jos se toimii⁸. Tai että voiko yhden tutkimuksen sisällä olla yhtä aikaa kaunokirjallisuutta, kassakuitteja, filosofista pohdintaa ja

7. Lévi-Strauss 1966, 16-17.

8. Pirsig 2010.

omaelämänkerrallista narratiivia, jos ne yhdessä muodostavat merkityksellisen kokonaisuuden.

Tutkija-bricoleurin suhdetta tutkimukseen voidaan hahmottaa vertaamalla sitä oikeaoppisen käsityöläisen toimintaan; kun käsityöläinen tuntee ja hallitsee välineet, menetelmät ja materiaalit, on lopputulos täysin hänen hallinnassaan. Hän voi siis halutessaan rakentaa tismalleen sellaisen tuolin, kuin on suunnitellut (ja kukapa haluaisi lisätä mukaan sattumanvaraisuuden vain sen vuoksi, että elämä on itsessään arvaamatonta). Tutkija-bricoleur ei sen sijaan tavoittele varsinaisesti uuden luomista, vaan pyrkii pikemminkin ratkaisemaan havaitsemansa ongelman mahdollisimman ekologisesti; hän ottaa osaa maailmaan tutkimalla ja rakentamalla niistä lähtökohdista, edellytyksistä ja materiaaleista, jotka ovat jo olemassa ja joihin hän toiminnallaan pyrkii vaikuttamaan. Menetelmien, välineiden ja materiaalien käyttäminen voi siis olla totuttuun traditioon nähden vääraoppista, koska tutkija-bricoleurin lähtökohta on perustavanlaatuisesti erilainen, kuin mihin esimerkiksi perinteinen luonnontieteellinen tutkimus on laveasti yleistäen orientoitunut⁹.

Bricoleurin toiminta avaa Lévi-Straussin mukaan merkitysten ja käsitteiden syntyprosessin, ja haastaa vakiin-

9. Tällä viitataan eristämisen ja pilkkomisen perinteeseen, jossa tutkittu maailma jäsenyy yhteydestä irrotetuista elementeistä.

tuneet määrittelykäytännöt. Koska bricoleurille vasara ei ole vain vasara, vaan tilanteesta riippuen mikä on tarpeen, syntyvät sen merkitykset suhteessa bricoleuriin. Tieteen yhteydessä tämä tarkoittaa tutkija-bricoleurin vapautta määritellä tutkimuksen ainekset omasta situaatiostaan käsin, jolloin ainesten aiemmat määrittelyt eivät sulje pois mahdollisia yhdistämisen ja tutkimisen tapoja. Siten samojen ainesten merkitykset voivat avautua uudelleen ja uudelleen, riippuen yhteydestä ja lähestymistavasta.¹⁰

Keskeistä bricoleurin toiminnalle on ylijäämämateriaalin¹¹ käyttäminen. Se kertoo kulloisenkin ajan valtavirrasta ja sen arvostuksista, mutta samalla myös jotain olennaista materiaalista itsestään, itsenäisenä asiana. Bricoleurin toiminta pyrkii siis antamaan liikkeen pysähtyneeksi määritellylle, tarjoamaan äänen äänettömälle ja katsomaan maailmaa kokonaisuutena ja loputtomien mahdollisuuksien kudelman.¹²

Bricoleur ei siis eristä tai häivyttä itseään maailmasta, johon hän osallistuu toiminnallaan. Asiat, joiden kanssa hän on tekemisissä, ovat kiinteässä yhteydessä bricoleuriin itseensä. Sama pätee myös tutkija-bricoleuriin; hän ei vain kommunikoi käsillä olevien asioiden kanssa, vaan

10. Lévi-Strauss 1966, 18-19.

11. Valtavirrasta ylimääräiseksi jäänyt ; tähde ; roska ; leftover ; second hand.

12. Lévi-Strauss emt. 21.

myös niiden kautta. Tehdyt ratkaisut ja valinnat kertovat tutkijasta itsestään, ja siten hän asettaa itsensä kiinteäksi osaksi tutkimaansa maailmaa.

Bricolagen tutkimusyhteyksiä

Kincheloe, McLaren ja Steinberg¹³ ovat hahmotelleet bricolagen käsitettä laadullisen tutkimuksen ja kriittisen pedagogiikan yhteydessä. Bricolage tarkoittaa heille laadullisessa tutkimuksessa samaan aikaan monialaisuutta ja ruohonjuuritasolle menemisen prosessia, joka haastaa toiminnallaan valmiita yhden koulukunnan toimintatapoja. Bricolagen epistemologia rakentuu monimutkaisuudelle ja -tahoisuudelle, mutta pitää sisällään yksilön käden ulottuvilla olevat materiaalit ja menetelmät. He painottavat bricolage-tutkimuksen aiheen ja kontekstin todellisen yhteyden ja ilmenemisen merkitystä, sitä, että tutkimustoiminta on itsessään siihen maailmaan aktiivista osallistumista, josta tutkimus kertoo. Erona eklektiseen tutkimuksen tekemiseen, bricolagen lähtökohta on bricoleurissa, itse tutkimuksen tekijässä, eikä esimerkiksi traditioissa ja niiden ominaispiirteissä. Bricoleur käyttää siis tieteen välineitä ja menetelmiä – usein kieltä ja kielellisesti luo-

13. Kincheloe, McLaren & Steinberg 2011.

tuja rakennelmia¹⁴ – omalla tavallaan ja tyyllillään, luoden ”konkreettista” tiedettä omalla äänellään. Näin ollen bricolageissa tutkijan subjektiviteetti käännetään vahvuudeksi ja toiminnassaan tutkimuksen aiheen paljastavaksi. Tutkija käyttää tutkittavan aiheen monitahoiseen tarkasteluun omaa ”linssipakettiaan”, jota hän on kerännyt koko elämänsä ajan, niin arkipäivän, kuin akateemisten perinteiden yhteyksistä.¹⁵

Suomalaisessa kasvatustieteen tutkimuksessa bricolagen ajatus on esiintynyt esimerkiksi Hannu L.T. Heikkisen¹⁶ väitöstutkimuksessa, jossa hän kehitteli narratiivisia menetelmiä opettajaopiskelijoiden ammatti-identiteettityön tueksi. Hän perustelee nähdäkseni varsin laajalla kasvatustieteellisellä, filosofisella ja tieteenteoreettisella katsauksella väitöskirjansa kertomusluontoisen muodon, pyrkimyksen bricolageen. Tuntuu kuitenkin siltä, että usko muotoon on loppunut kesken matkan, sillä tradition tukea ja kivijalkaa ei bricolage-tutkimuksella juurikaan ole. Heikkisen väitöskirja on katkelmallinen, joka on ominaista bricolagelle, mutta välillä itse bricoleurin ääni tuntuu hukkuvan esimerkiksi kasvatustieteen tradition alle.

Väitöskirjansa epilogissa¹⁷ Heikkinen käy dialogia van-

14. Erityisesti teorioita.

15. Kincheloe, McLaren & Steinberg 2011, 163–173.

16. Heikkinen 2001.

17. Emt. 213–221.

hemman kollegansa kanssa, jossa hän pian väittelevänä tutkijana on edelleen hieman hämmentynyt ja epävarma siitä, mitä hän on tehnyt ja millä menetelmillä. Dialogissa pian-väittelevä-tutkija on jatkuvassa alakynnessä kysymyksiä esittävään kollegaansa nähden, sillä hänen pyrkimyksensä ja menetelmänsä puhuvat eri kielellä. Ne tarkastelevat maailmaa eri tavalla, kuin kollegan edustama tieteen traditio. Pian-väittelevä saa lopussa vapautuksensa, mutta inhimillisistä syistä. Tradition kohtaaminen jää edelleen hiostavaksi ja jopa pelottavaksi. Heikkisen epilogi kuvaa mainiosti sitä epävarmuutta, joka bricolageen kuuluu. Sen luonteessa on eittämätön kaksinapaisuus; traditioihin nähden menetelmien ”vääräoppinen” käyttö, tai jopa menetelmättömyys, ja toisaalta tekijän tunne, että hän toimii aivan oikein.

Muusikko, kuvataiteilija ja tutkija Jyrki Siukonen on kirjoittanut¹⁸ bricolagesta erityisesti taiteellisen tutkimuksen ja nykykuvanveiston yhteyksissä. Hän on mielestäni erinomainen esimerkki bricoleurista, jonka tekstit muodostavat moniin elämän suuntiin sinkoilevista palasista hyviltä, oikeilta ja osuvilta tuntuvia kokonaisuuksia. Hän ei glorifioi bricoleurin toimintaa tai vapauta sitä traditioista, vaan hän osoittaa vakuuttavasti yhteyksiä kokemaansa, lukemaansa ja näkemäänsä. Hän piirtyy silmissäni

18. Siukonen 2002 ja 2011.

tieteen ja taiteen tee-se-itse-mieheksi, jonka kirjoitukset muodostavat lukiessa voimakkaasti omaan elämään kiinnittyviä merkityksiä. Ne tuntuvat hyviltä ja oikeilta, mutta niitä on erittäin vaikea tiivistää tai referoida ilman että jotain olennaista jää pois. Tuntuu, että kirjoittaessaan tutkija-bricoleurista, hän kirjoittaa itsestään; ” [...] hän ei etsi ilmiöiden ja asioiden takana olevia lakeja, vaan rakentaa maailmankuvansa ympäriltä löytyvistä asioista.”¹⁹. Hän jopa ehdottaa bricoleurin ”villää ajattelua” mielekkääksi lähtökohdaksi taiteellisen tutkimuksen metodin etsintään, ja kysyy ”[...] kumpaan rooliin meidän on tarkoitus pukeutua, kirjoja kirjoittavan ranskalaisen intellektuellin²⁰ vai maailmankuvaansa rakentavan ´villi-ihmisen´?”²¹.

Bricolage tässä opinnäytetyössä

Tämän työn yhteydessä bricolagen ydin löytyy edellä hahmotellusta. Se ilmenee tämän työn tutkimuksellisuudessa, asenteessa ja muodossa, jotka vähänkään tarkemmin katsottuna liittyvät elimellisesti toisiinsa. Minulle tutkimuksellisuus tarkoittaa ennen kaikkea asennoitumista, joka pitää sisällään englannin kielen termit *explore* ja

19. Siukonen 2002, 87.

20. Viitaten Lévi-Straussiin.

21. Mp.

research. Se voi parhaassa tapauksessa tarkoittaa koko elämään suhtautumisen luonnetta, jolloin se on jatkuvassa yhteydessä koettuun ja rikastaa sitä toiminnallaan. Asennoitumista voidaan tarkentaa maailmaa kohti olemisen asennoksi, jolloin tutkimus määrittyy ja rajautuu valitsemani position ja näkökulman kautta. Se tarkoittaa yksinkertaisesti aistieni uteliasta suuntaamista (explore), siitä sektorista valikoimista ja valikoitujen asioiden tarkempaa tutkimista (research).

Asenteena bricolage tarkoittaa minulle myös suhtautumista maailmaan, jossa asetun ruumiini materiaalilla kaiken muun materian joukkoon, ja jossa kaikki on pohjimmiltaan samaa värähtelevää energiaa. Kuitenkin kykyäni tehdä tietoisia valintoja, havainnoida niiden mukaan ja käsitteellistää toimintaani, liittää tähän ketjuun vastuun, ja sen mukana erittäin laajan arvopohjan²². Asenteessa bricolage tekee siis läpinäkyväksi tutkijan materiaalisuuden lisäksi kiistämättömän subjektiivisuuden, sillä hän on se, joka havaitsee, valitsee havaintojensa kohteet, menetelmät, välineet ja havaintojen ilmaisut, ja joka toiminnallaan puhuu arvojen mukaista kieltä. Näin ollen se miten tutkin, ilmentää sitä miten olen.

Määrittelemällä itseni eräänlaiseksi ”tutkija-bricoleu-

22. Ks. arvojen jaottelusta esim. Ahlman 1939 ; Niiniluoto 1994.

riksi”²³, kiinnitän toimintaan vahvasti oman näkökulmani, kokemukseni, ruumiillisuuteni ja käsin tekemisen tradition. Siukonen²⁴ vertaa bricoleurin ajattelua filosofin ajatteluun, jossa ”[...] edellinen saattaa visualisoida tietämättään sellaista toimintaa, jolle toinen ankarasti pohtii selitystä.”. Tällainen värkkääjän²⁵ positio sopii itselleni mainiosti, sillä sitä mukaa kun tämän bricolagen osat ovat löytäneet paikkansa ja mittansa, käsitän niiden potentiaalini itsenäisinä tutkimuskohteina. Toiminta on siis ollut itselläni jossakin määrin ”tiedostamatonta”, mutta ilman tuota toimintaa, keskeiset asiat olisivat voineet jäädä paljastumatta itselleni.

Tutkimuksen muotona bricolage on suvaitsevainen. Se hyväksyy osakseen käytännössä mitä vain, mitä käsien ulottuvilla on. Tämä tutkimus sisältää oman olemiseni harjoittamiseen liittyvää kirjoitettua ja kuvallista pohdintaa, sekä tutkimuksen tekemisen hetkellä käsiini sattuneita fragmentteja eletystä elämästä. Tärkeitä henkisiä lähteitä ovat olleet ennen kaikkea kasvatustieteilijä, kääntäjä ja kriitikko Juho Hollo (1885–1967), filosofi-psykologi Lauri Rauhala (1914–), sekä filosofi ja kielitieteilijä Erik Ahlman (1892–1952), unohtamatta antiikin Kreikan filosofian tra-

23. Parempi määrittely lienee ”opinnäytetyöntekijä-bricoleur”.

24. Siukonen 2011, 63–66.

25. Emt. 43.

ditioiden juuria, sekä kaikkia elämäni aikana kohtaamiani ihmisiä. Edellä mainittujen lisäksi tässä työssä esitetyt dokumentit ja katkelmat eletystä elämästä asettavat minut ja tämän työn länsimaisen ajattelun yhteyteen, ja kiinteästi tähän aikaan ja paikkaan.

Tämän bricolagen suhde perinteisiin tutkimusmenetelmiin on hivenen ongelmallinen. Koska tämä tutkimus pitää sisällään laadullisen, empiirisen, narratiivisen, autoetnografisen, tapaustutkimuksen ja jossain määrin fenomenologisen tutkimuksen piirteitä, on yhtä johdonmukaista lähestymistapaa vaikea, tai jopa mahdoton, määritellä. Aineistonhankintamenetelminä olen käyttänyt autoetnografista kirjoittamista, keräilyä, itsekasvatusharjoitteiden tekemistä ja niiden representointia, sekä lukemista ja pohdiskelua. Aineiston analyysimenetelminä olen käyttänyt ajattelua, lähilukua, narratiivista analyysia ja eräänlaista hermeneuttista kehää. Ajattelen, että lopulta lienee sopivinta puhua bricolagesta omana tutkimusmenetelmänään.

Luonnos tämän bricolagen yhteydestä

Kuten olen edellä kuvannut, ei bricolage bricoleurin toimintana eristä itseään maailmasta, jossa se on syntynyt. Se osallistuu toiminnallaan aktiivisesti siihen piiriin, johon

se sijoittuu, ja josta se rakentuu. Niin kuin Duchampin Fountain tai Schwittersin Merzbau²⁶, asettuu tämäkin bricolage tekijänsä kautta yhteyksiinsä. Siitä, miten kuvataidekasvatuksen traditio tähän työhön suhtautuu, en osaa vielä sanoa mitään. Luonnostelen tämän luvun lopuksi opinnäytetyöni kokonaisuuden suhdetta pragmatistiseen traditioon, sillä näen sillä olevan relevantteja yhtymäköhtä opettajuuteeni.

Deweyläinen yhteiskuntajaottelu²⁷ on selkiyttänyt olemiseeni sidoksissa olevien teemojen kytkeytymistä koulussa tapahtuvaan toimintaan, tai pikemminkin siihen, mitä koulussa tulisi tapahtua tässä ajassa. Oma olemiseeni kietoutuu yhtäläillä tutkimustyöhön, kouluun, kotiin, ympäristöön ja liike-elämään, joiden jatkuvan keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteyden Dewey asetti koulutyön pohjaksi. Tämä työ kartoittaa vähän kaikkia edellä mainittuja, mutta on kaikessa kartoittavuudessaan itselleni tarpeellinen.

Pragmatistinen suuntautuminen toimintaan ja käytäntöön tiedon ja merkitysten perustoina sopii mielestäni mainioksi tieteenfilosofiseksi taustaksi bricolagelle. Pihlström²⁸ kirjoittaa, että Deweyn termin "[T]utkimus

26. Sen lisäksi, että ne olivat itsenäisiä taideteoksia, ottivat ne osaa 1900-lukupuolen taidekeskusteluun.

27. Dewey 1957, 72.

28. Pihlström 2007/2014.

on aina yritys ratkaista jokin kokemuksessa esiin noussut ongelmatilanne, [... ja siten se on] luonnollisen organismin tapa tulla toimeen elinympäristössään[.]” Tiedon ja merkitysten muodostumisen suhteen bricolage ja pragmatismi jakavat siis saman perustan. Ohuesti luettuna pragmatismi voi kuitenkin vaikuttaa ideaalittomalta selviytymisorientoituneelta taistelulta, siinä missä bricolage vain keinolta perustella taitamattomuutta. Niitä tulisi kuitenkin katsoa arkipäivän luovuutta²⁹ lisäävinä toimintoina, jotka etsivät toimivia ratkaisuja siitä, mitä on jo olemassa. Tällä tavoin ne käsittelevät käytännössään ja pyrkimyksissään samoja kysymyksiä kuin esimerkiksi kriittinen pedagogiikka³⁰.

Pragmatismien hienous on itseäni syvästi kiinnostaneessa ja liikuttaneessa esineellistämisen purkamisessa. Dewey³¹ arvosteli esineellistämistä filosofiseksi virhepäätelmäksi, jossa tieteellistä abstraktiota³² tutkitaan todellisuutena. Tällaisen ajattelun, joka arvottaa tieteen abstraktioiden todellisuus-luonnetta todellisemmaksi kuin yksilön havaintoihin perustuva todellisuus tosiasiaassa on, voidaan nähdä pitävän yllä yksilön oman toiminnan matalampaa arvostusta ja sen ”ajatteluluonteen” puutetta. Ajattelenkin näihin edellä mainittuihin taustoihin nojaten,

29. Arkipäivän luovuudesta Certeau 2013.

30. Mm. Suoranta 2005.

31. Dewey 1999, 11-69.

32. Mallia, metaforaa, vertausta.

että oman toiminnan ja kokemusten tieto- ja merkitysluonteen arvostaminen voisi lisätä yksilön aktiivista toimijuutta, auttaa tunnistamaan omien toimien merkityksiä laajemmin ja kiinnittymään maailmaan. Se tarkoittaisi omiin valintoihin liittyvien arvojen tarkastelua ja niiden ilmenemistä juuri toiminnassa, sillä arvot ovat toteutumatomina vain sanahelinää.

Mutta se on sillä lailla, Tapani puhui, - jos ajatellaan sitä muurausta, vaikka Ekiä tai Johannesta, että jos ihminen ottaa asiakseen muurata talon, niin se voi muurata, vaikka ei ole muurarin koulutusta. Se on niin kuin isä opetti minullekin, että ensin pannaan laasti ja sitten tiili, ja se täytyy muistaa. Ja jos sen muistaa, niin voi muurata ja muurata talonkin. Se vain vaatii semmoista ryhtymistä, ja sitä osaa muurata kun aloittaa. Se on nykyisin niin mystifioitu ja auktorisoitu, että pitää olla pitkä koulutus ja suuri ymmärrys että voi, ja tottahan on, ettei pidä aliarvioida niitä, päinvastoin, kyllä niitä voi oppiakin. Ja sitten jos oppii muuraamaan uunin, niin sitten siitä saa analogisia asioita ja ymmärrystä johonkin toiseen hommaan. Se siinä on oikeastaan siinä muuraamisessa, ei niinkään se, että saa tehtyä tulisijan, sekin on merkittävää, mutta se oppiminen siinä matkalla.³³

33. Hyry 2009, 311.

Toinen luku.

HARJOITTAMINEN

Aloitin olemisen harjoittamisen vuosi sitten keväällä 2014, jolloin aloin erityisen keskittyneesti pohtia omaa, ja kaiken ympäröivän, olemassaoloa. Tuolloin koreografi Kati Raatikainen kysyi minua mukaan Teatterikorkeakoulun lopputyöhönsä, joka tutkisi kanssaolemista. Olin tavannut Katin vain pari tuntia aiemmin, ja hänen kysymyksessä oli ensimmäiset vaihtamamme sanat. Harjoitukset alkaisivat pian ja sen esitykset olisivat tulevana syksynä. Kaikki oli minulle aivan uutta ja tuntematonta, mutta jokin aavistus myönnytteli suostumaan.

Syksyllä 2014 Titled-esityksiin³⁴ päättynyt yhteinen kanssaolemisen tutkiminen oli itselleni alusta asti intuition seuraamista ja olemassaolon muotojen³⁵ konkreettista hahmottamista harjoittamisen kautta. Koska minulla ei ollut oikeastaan minkäänlaista esiintymiskokemusta, kosketti harjoittaminen keskeisesti myös esiintymisen kysy-

34. Titled – tittelöity. Työryhmä: Kati Raatikainen, Aki Päivärinne, Maria Autio, Milla Martikainen, Roosa Marttiini, Viivi Niiniketo, Johanna Röholm, Joonas Suomalainen. Ensi-ilta 29.8.2014, Teatterikorkeakoulu.

35. Näistä tarkemmin luvussa *Olemassaolon muodot*.

myksiä. Olin toki eksistoinut tavallani koko elämäni, mutta sen asettaminen esityksen yhteyteen on kysymyksenä vähintään yhden uuden opinnäytetyön laajuinen. Kanssa-olemista lähestyttiin harjoittamalla sitä Katin ehdotusten kautta, jotka asettivat oman ruumiillisuuden suhteenmuodostuksen lähtökohdaksi:

Olla minkä tahansa ”hahmon” kanssa [...].

Olla jonkin konkreettisen materiaalisen esineen tai tekstuurin kanssa.

Olla itsen kanssa tekstuurina, systeeminä, materiaana [...].

Olla toisen ihmisen tai eläimen kanssa [...]

Olla hengityksen tai äänen kanssa.

Olla tilan tai paikkojen tilassa kanssa.

Olla valon kanssa.

Olla jonkin immateriaalisen ilmiön kanssa [...]

Olla osana kollektiivia, kudosta, systeemiä, verkostoa [...].

Olla kanssa peilaten, samaistuen, matkien [...].

Olla kanssa erillisenä, omat rajansa tiedostaen tai olla sulautumassa yhteyteen [...]

Olla kanssa aistien kohtaamispinnalla.

Olla kanssa empatiaan ja myötätuntoon keskittyen.

Olla kanssa seuraten/antautuen tai ohjaten/johdatellen.³⁶

Harjoittaminen johti huomioihin omasta materiaalisesta rakentumisesta, sen samuudesta ja eroavuudesta ympäröivän kanssa. Yhteistä pintaa saattoi löytää niin lattian, kuolleen mäyrän, kuin toisen elollisen esiintyjän kanssa; kaikki oli materian tasolla pohjimmiltaan samaa.

36. Raatikainen 2014, 45.

Kanssaolemisen harjoittamisessa oli kuitenkin jotain, joka aiheutti epäselvyyttä, epätietoisuutta ja levottomuutta. Jotain, joka johtui omasta ihmisyydestä, ja siitä perustavanlaatuisesta mahdollisuudesta valita ja vaikuttaa ympäröivään. Ahlmanin mukaan ihmisen levottomuus johtuu osittain epäilystä, toimiiko hän moraalisesti oikein, ja mitkä velvollisuudet toimintaan liittyvät. Hän myös lisää, että ihminen suorastaan haluaa maailman olevan problemattinen.³⁷ Mikä voima lopulta työntäisi olemassaoloa eteenpäin maailmassa, jossa kaikki arvoituksellisuus olisi ratkaistu?

Materiaalisella³⁸ tasolla kanssaoleminen johti varsin nopeasti tuon levottomuuden lähteille, siis siihen, ettei eettisyyttä voi irrottaa ihmisen kehollisesta olemassaolosta. Pelkän kehollisen tason huomioiminen aiheutti siis epämääräistä levottomuutta, sillä ihminen on tajunnallaan ja historiallisella olemuksellaan väistämättä aktiivinen ja vastuullinen toimija, jonka tehtävä on suorastaan toimia ”luomakunnan herrana”. Yhteen olemisen tasoon keskittyminen, tässä tapauksessa keholliseen, oli läsnä- ja kanssaolemista vaikeuttava piirre, sillä eettisyyteen liittyvät tajunnalliset prosessit tuntuivat silloin irtoavan kehosta,

37. Ahlman 1953, 80.

38. Käytän ihmisen materiaalisuudesta jäljempänä nimitystä kehollisuus.

jota niiden keskinäinen suhde pakotti takaisin yhteen³⁹. Olemisen kysymyksiin keskittyminen vei välillä myös sellaisiin tiloihin, joissa oma olemassaolo kyseenalaistui ja teki etäisyyttä ankarasti pohtivan mielen ja elintoimintoja pyörittävän kehon välille. Se kokemus osoitti jonkinlaisen keho-mieli -dualismin olevan olemassa, mutta tilana se oli erittäin epämieluisa.

Suhtauduin kanssaolemisen harjoittamiseen vakavuudella, joka johti lähes huomaamatta pakottamiseen ja ryppyotsaisuuteen. Olin kokenut äärimmäistä empatiaa ympärilläni olevaa kohtaan, mutta se tuntui ilmenevän suorastaan jonkinlaisena pyhyytenä. Ajattelin kuitenkin, että kanssaolemisen tulisi olla keveää, pakotonta ja arkista, ei ryppyotsaista ja pyhää. Harjoituskauden puolivälissä eräs työryhmän jäsen muistutti ehdotuksenomaisesti siitä, mistä (kanssa)olemisessa voisi olla kysymys, ja herätti ilon ja keveyden:

”to do is to be” - Nietzsche

”to be is to do” - Kant

”to be do be do” - Sinatra

Syksyllä 2014 kanssaolemisen harjoittaminen oli tuottanut esitykseen elementtejä ja muodon, jotka pyrkivät parhaalla mahdollisella tavalla ilmentämään tutkittua, löy-

39. Tästäkin lisää luvussa *Olemassaolon muodot*.

dettyä ja avoimiksi jääneitä kysymyksiä. Kanssaolemisen esityksellistäminen osoittautui hyvin vaikeaksi useastakin syystä, joita en tässä yhteydessä avaa sen enempää. Pyrimme luomaan esityksestä tilan, jossa kaikki sen piirissä oleva voisi ”kanssaolla” keskenään, mutta kuten kuvitella saattaa, on sen toteuttamisessa erityiset haasteensa.

Tuo keväällä 2014 alkanut ajanjakso tuntuu jatkuvan vieläkin, ja esittävän tässä opinnäytetyössä oman olemisen harjoittamisen kautta tutkittua, löydettyä ja avoimiksi jääneitä kysymyksiä. Ja vaikka olen jälleen esittämisen vaikeiden kysymysten äärellä, tuntuu kuitenkin siltä, että tuo ajanjakso on saamassa jonkinlaisen päätepisteen.

Filosofian harjoittaminen

Harjoittaminen on siis ollut eräänlainen alkusysäys ja menetelmä oman olemassaoloni tutkimiseen. Sillä on monituhatvuotinen perinne juuri olemisen mysteerin selvittämisessä, ja luulen että kaikki tarpeellinen myös tähän yhteyteen löytyy antiikin Kreikasta. Filosofi ja filosofian historioitsija Pierre Hadot (1922–2010) on tutkinut laajasti antiikin Kreikan filosofian traditioita ja koulukuntia⁴⁰, joille kaikille yhdistävä tekijä on ollut filosofian harjoittaminen. Se on tarkoittanut tahdonalaisia ja henkilökohtai-

40. Mm. Hadot 2010.

sia käytäntöjä – harjoituksia – jotka ovat tähdänneet minän muuttamiseen⁴¹. Harjoittaminen on ollut pyrkimystä mielen ja ruumiin sopusointuun, ja lopulta eräänlaiseen kuolemattomuuden tilaan; ”hyvän elämän opettelu on sinänsä jo hyvään kuolemaan valmistautumista”⁴².

Kuoleman kohtaamiseen tähtäävä harjoittaminen on kulkenut antiikin Kreikan filosofisissa harjoituskäytännöissä perustarpeiden kautta kohti ’korkeampia’ tavoitteita. Ruumista ja sielua harjoittamalla on pyritty tottumaan erilaisiin fyysisiin olosuhteisiin, mm. kylmään, kuumaan, nälkään ja janoon, joiden ylittämisen on ajateltu vahvistavan sielua ja tekevän siitä rohkean ja maltillisen. Ruumiin hallinnan kautta on tavoiteltu sielunrauhaa, joka on esimerkiksi Demokritokselle tarkoittanut itsetuntemuksen kautta löytyvää iloa; sitä, kun toiminta vastaa omia kykyjä, eikä esimerkiksi perustarpeiden tyydyttämistä tai itsen ulkopuolisten vaikutteiden ohjaamaa käyttäytymistä.⁴³

Antiikin Kreikan filosofian harjoittaminen on karkeasti tiivistettynä ollut minuuden, nykyhetken ja kuoleman ajattelua, jotka ovat tähdänneet ihmisen vapautteen ja hyvään elämään. Esimerkiksi Platonin filosofia on Hadotin mukaan edellyttänyt älyn harjoittamista, että se

41. Hadot 2010, 187.

42. Emt. 204.

43. Etm. 194–196.

”asettuu sopusointuun universumin kanssa ja yhtyy jumaluuteen”⁴⁴. Kuuluisin harjoitus tämän päämäärän saavuttamiseen on ollut juuri kuoleman harjoitteleminen, joka on samalla koko Platonin filosofian ydin. Sokrateen kuolemasta kertovassa Faidonissa ruumista kuvataan harmia aiheuttavana tosiasiana, jonka voittamiseen kuoleman harjoitteleminen, filosofointi, pyrkii. Se on tarkoittanut kuolemanpelon voittamista, jossa ruumissa asuva sielu vapautuu elämälle ja asettuu osaksi universumin mittakaavaa.⁴⁵

Epikurolaisuuden lähtökohtina olivat lihan kokemus ja eettisyyteen viittaava valinta. Liha tarkoitti tuskaa ja mielihyvää kokevaa yksilöä, joka tarvitsi filosofiaa tehdäkseen järkeviä valintoja – toimiakseen eettisesti. Epikurolaisuus peräänkuulutti lihallisuuden hyväksymistä ja siitä nauttimista, mutta sen liian korostumisen nähtiin aiheuttavan sielun sairauksia. Sielunrauhan ja olemisen ilon – tasapainon – löytäminen edellytti siten henkisiä harjoituksia, jotka tiivistyivät seuraavan ”nelinkertaisen lääkkeen” mietiskelyyn:

Jumalia ei tarvitse pelätä,
kuolemaa ei tarvitse kavahtaa,
hyvä on helppo saavuttaa,
paha on helppo sietää.⁴⁶

44. Hadot 2010, 79.

45. Emt. 80-81.

46. Emt. 124-133.

Stoalainen filosofian harjoittaminen on ollut verrattain jäsentynyttä ja harjoitteiltaan hyvin käytännöllistä. Stoalaisen fysiikan ja logiikan konkreettinen harjoittaminen oli edellytys filosofina elämiseen⁴⁷, ja juuri sen vuoksi harjoitteet ovat nähdäkseni pyrkineet huomioimaan ihmisen toiminnan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Aiemmin mainittua kuoleman kohtaamista on stoalaisittain harjoitettu tehtävällä, jossa ”aina nähdessäsi jotakin ajattele, että se on jo hajoamassa ja muuttumassa ja turmeltumassa ja häviämässä, ja että kaikki on luotu vain kuolemaan.”⁴⁸.

Antiikin Kreikan filosofian koulukunnat ovat siis tavoillaan harjoittaneet olemassaoloa, jota kuolema on virittänyt. Se tarkoittaa nähdäkseni sen vääjäämättömän tosiasian hyväksymistä, että elintoimintomme pysähtyvät ennemmin tai myöhemmin, ja loppujen lopuksi tässä fyysisessä olomuodossa viettämämme aika on suhteellisen lyhyt. Siten se aika, joka meillä on, on arvokasta, ja se tulee käyttää hyvin. Hyvin sekä itseä, mutta hyvin myös tulevaa kohtaan. Se tarkoittaisi yksinkertaistettuna eettisesti kestävää elämästä nauttimista.

Tuhansien vuosien takaiset filosofiset harjoitteet vertautuvat tässä yhteydessä vastikään tekemiini itsekasvatuksellisiin ja kanssaolemista tutkiviin harjoitteisiin, ja

47. Hadot 2010, 145-146.

48. Emt. 147.

osoittavat pohjalla olevan saman olemisen mysteerin selvittämisen. Olen käytännön kautta havainnut myös harjoittamiseen kuuluvan hierarkian, joka etenee yksinkertaisemmilta tasoilta monisyisempiin, joita hahmottelen jäljempänä Olemassaolon muodot -luvussa.

Olemisen harjoittaminen on ollut itselleni siis eräänlaista filosofian harjoittamista. Sen peruselementit ovat osoittautuneet aivan samoiksi kuin vuosituhansia sitten, mutta harjoittamisen tavat ja yhteydet ovat kiinnittyneet omaan elinpiiriini. Intuition seuraaminen on vastannut sellaiseen tarpeeseen, johon filosofialla on ollut keinonsa jo tuhansia vuosia, mutta joka täytyy nähdäkseni selvittää aina uudella ja itselle sopivalla tavalla.

Itsekasvatus filosofian harjoittamisena

Oman olemiseni harjoittaminen löysi muotonsa Juho Hollon vuonna 1931 kirjoittamasta Itsekasvatus ja elämisen taito -teoksesta. Näen Hollon teoksen pohjimmiltaan yhtäläillä filosofisena, kuin kasvatuksellisena oppaana. Sen lähtökohta on ulkoapäin tulevien mielenvirikkeiden syntyneessä tarkastelussa ja oman toiminnan eettisyyden hahmottamisessa. Se peräänkuuluttaa sielullis-ruumiillista tasapainoa, mutta muistuttaa ilosta, joka tasapainoon kuuluu. Elämästä tulee nauttia, kunhan välttää äärimmäisyyk-

siä. Itsekasvatus tähtää siis hyvään elämään, joka edellyttää antiikin Kreikan ihanteiden mukaan yksilön minuuden toteutumista ja eettistä toimintaa.

Itsekasvatus on Hollolle eräs kasvatuksen erikoisalue, jossa kasvatustoiminta kohdistuu omaan olemukseen. Hän kuitenkin toteaa, että kasvatus on aina tavallaan myös itsekasvatusta, joten rajaa itsekasvatuksen ja muun kasvatuksen välille on turha vetää, tai edes tässä yhteydessä hahmotella⁴⁹. Hollolle itsekasvatus ja sen myötä saavutettava elämisen taito pohjautuu ruumiin ja sielun liittolaisuuteen. Siihen, ettei vastakkainasettelua niiden välillä tehdä, vaan ymmärretään niiden kuuluvan elimellisesti toisiinsa. Niinpä esimerkiksi oma terveys ja kunto ovat perustavanlaatuisia seikkoja, kun kuljetaan kohti eettisesti kestäväää toimintaa.⁵⁰ Tätä liittolaisuutta syventävät huomiot aisti-elämän ja itsen ilmentämisen harjoittamisen tärkeydestä, joiden huipentumana on ”nähdä itsemme teoissamme”⁵¹.

Hollo vertaa ihmisen elämää milloin puuhun, milloin virtaan⁵², jotka tavoillaan kertovat samasta materiaalisesta rakentumisestamme ja elämän analogioista. Esimerkiksi puun kasvua ei voi juurikaan vauhdittaa, mutta esteitä ja uhkatekijöitä sen ympäriltä voi raivata. Niin on Hol-

49. Hollo 1931, 12.

50. Emt. 22-24.

51. Emt. 31-43.

52. Emt. 149.

lon mukaan myös ihmisen laita; ihmistä ei voi kasvattaa ihmiseksi, vaan suotuisissa olosuhteissa ja ravinteikkaassa maaperässä ihmisestä kasvaa ihminen. Kasvatus edellyttää siis vapautta, joka on lopulta koko elämisen taidon ydin. ”Vapaa on se, jonka oma tahto on laki”, ja vain sellainen tahto kelpaa laiksi, ”joka tahtoo ja tekee sitä, mikä on oikein”.⁵³

Vain se [...] ansaitsee vapauden ja elämän, jonka täytyy ne joka päivä uudestaan valloittaa. Siis se, joka lakkaamatta pyrkii suurempaan todelliseen vapauteen ja elävämpään elämään. Mutta tämä pyrkimys on myös elämän eheytyksen ja sopusoinnun parhaita takeita. Siihen sisältyvät kaikki itsekasvatuksen suuret tehtävät: ruumiin ja sielun, tiedon ja toiminnan, kunnan ja hyveen, yksilön ja yhteisön sekä elämän eri arvojen yhdistäminen persoonalliseksi kokonaisuudeksi.⁵⁴

Ja mitäpä olisi itsekasvatuksellinen ja filosofinen pohdiskelu ilman kuoleman virittävää vaikutusta. Elämisen taito tarkoittaa Hollon mukaan taitoa uhrata elämä arvokkaimmalla inhimillisellä tavalla, siis taitoa kuolla⁵⁵. Samalla tavalla kuin ”päistään yhteen sidotut” mielihyvä ja mielihäpe, ovat myös elämä ja kuolema siellä missä toinenkin. Hän viittaa Spinozaan todetessaan, että vapaa ihminen

53. Hollo 1931, 140.

54. Emt. 140-141.

55. Emt. 145.

ajattelee eläessään lähinnä elämää eikä kuolemaa. Se tarkoittaa oikeiden mittasuhteiden näkemistä, rajoittuneisuuden hyväksymistä, loputonta elämän muovaamista ja päättymätöntä itsekasvatusta. Sitä että kuuntelee kaikkia hyviä neuvoja ja kehotuksia, ennen kaikkea oman hengen ääntä.⁵⁶

56. Hollo 1931, 148.

Harjoitus I – Olemuksen salaisuus

Tarkkaile tavallisia asentojasi ja kävelyäsi.

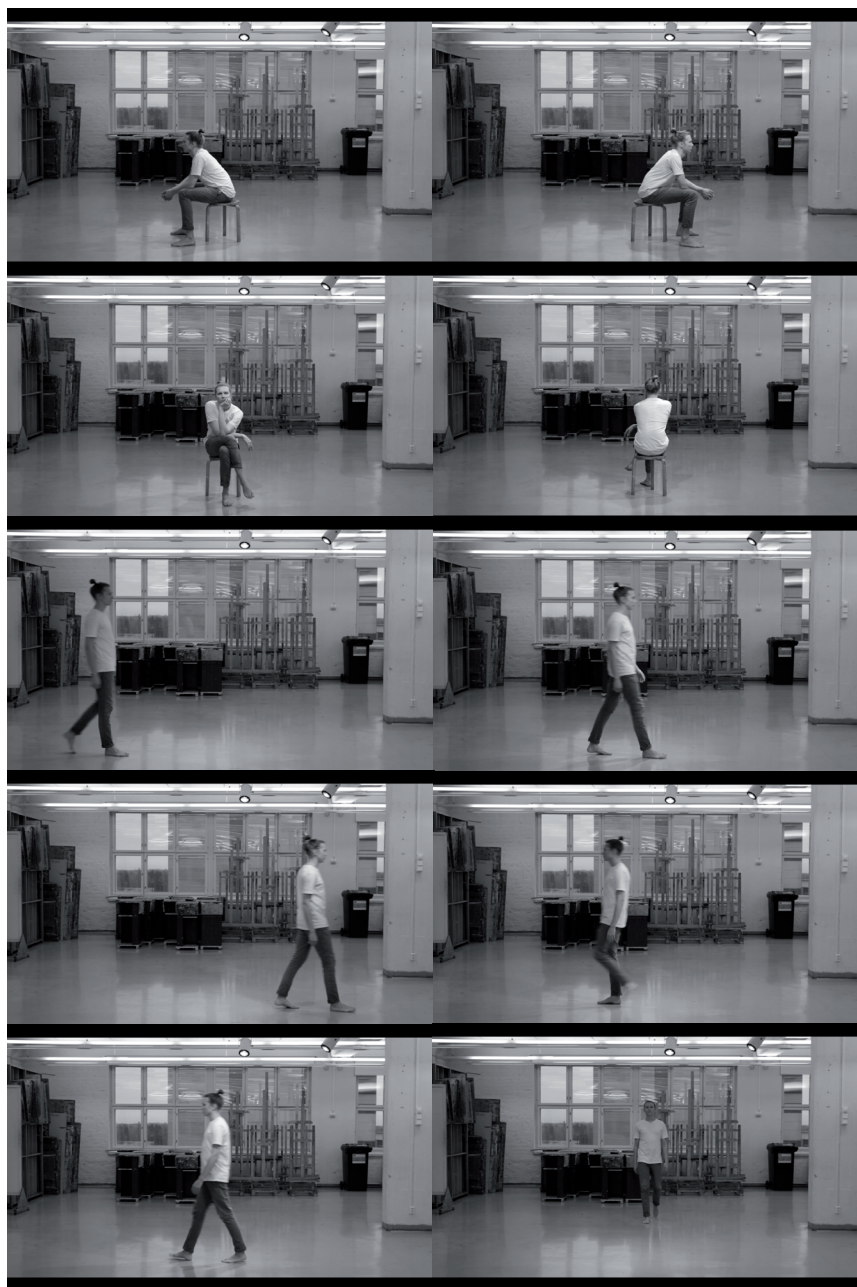
Ilmennystoiminnoissa on epäilemättä paljon sellaista-kin, mikä tapahtuu joko osittain tai kokonaan ”luonnollisesti”, tietämättämme ja tahtomattamme. Kun toiset ihmiset lukevat katseestamme, ryhdistämme, käynnistämme, vieläpä – oikein viisaita ollessaan – ruumiinrakenteestammekin olemuksemme salaisuuksia, on selvää, että me, vaikka ilman mitään aikomusta, silloinkin ilmennämme itseämme.⁵⁷

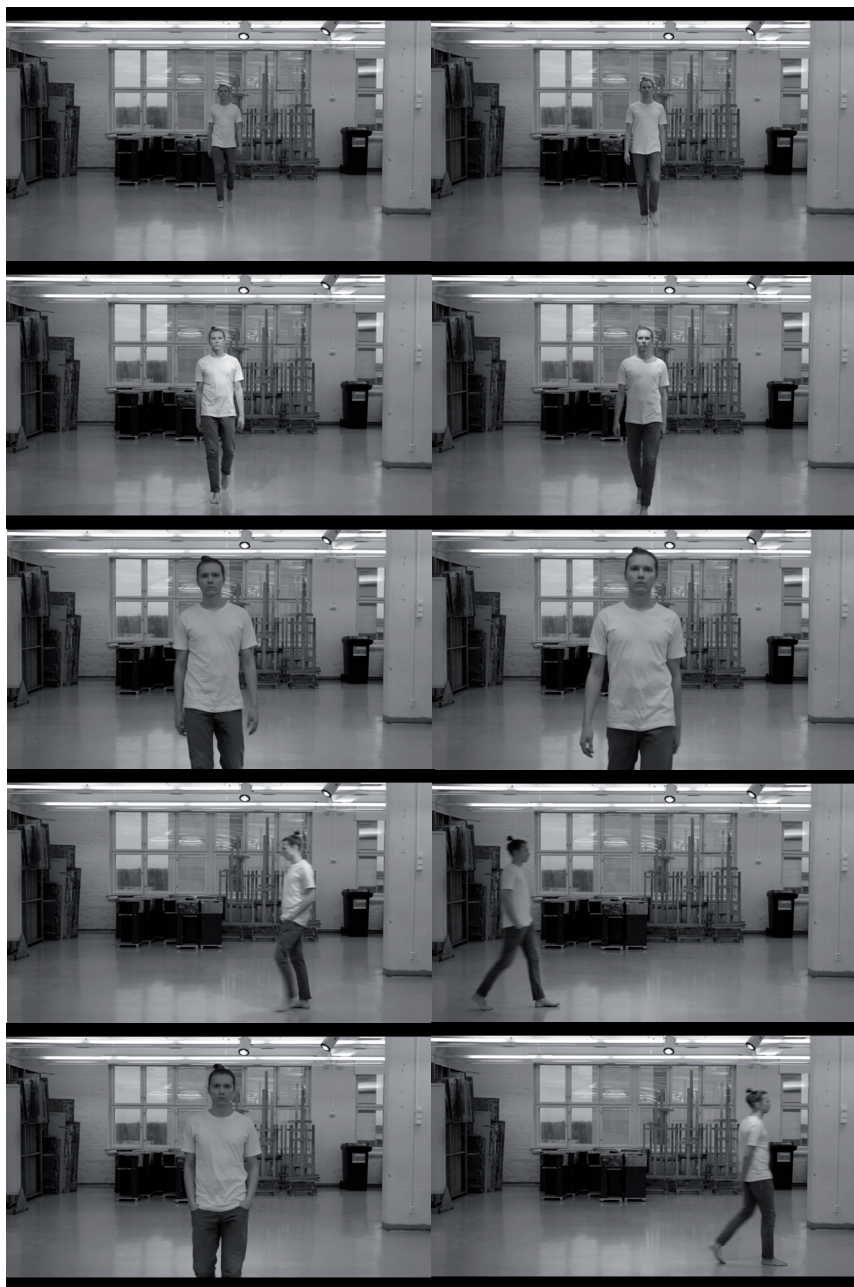
57. Hollo 1931, 41-42.

[Still-kuvia videotutkielmasta Expressions in the Studio, 2015]

Harjoitus II – Itsen kontekstualisointi

Tarkkaile olemassaolosta syntyvää ylijäämää.

Taloudellisen elämän kilpakentällä on tämän elämän omien välttämättömyyksien rajoissa paljon tilaisuutta eetilliseenkin itsensä tarkkaamiseen. Eräs siihen johdettava vaatimus on se, että tulee säilyttää kädet puhtaina.⁵⁸

58. Hollo 1931, 80.

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

2 K2 M000138/2082 18:44 18-02-2015

KUOHUKERMA LAKTON	0.99
MANTELIMASSA	2.69
VADELMAHILLO	1.65
KASVISHERNEKEITTO	1.23

YHTEENSÄ	6.56

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

4 K4 M000028/8138 19:19 17-02-2015

GRAPEFRUIT 0,5L PL	0.78
PANTTI MUOVI 0,5L / <1,0L	0.20
FANTA APPELSIINI 0,5L PL	1.79
PANTTI MUOVI 0,5L / <1,0L	0.20

YHTEENSÄ	2.97

KORTTITAPAHTUMA

TEATTERIKORKEAKOULUN
KIRJASTO

TULOSTEET	1	0,10	0,10
=====			
YHTEENSÄ EUR		0,10	
KÄTEINEN		0,50	
TAKAISIN		0,40	

ALV %	ALV	NETTO	YHTEENSÄ
4 0 %	0,00	0,10	0,10

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

4 K4 M000108/9122 11:43 19-02-2015

4-VILTJANHIUTALE		0.99
PAPRIKA PUNAINEN IRTO		0.82
0.249 KG	3.29 EUR/KG	
PERSIKANPUOL MEHUSSA 410G		1.20
KARDEMUMMA		2.95
APPELSIINI NAVEL		0.75
1.271 KG	0.59 EUR/KG	
OMENA PINK LADY		0.71
0.376 KG	1.89 EUR/KG	
KIIVI HAYWARD		0.38
0.136 KG	2.79 EUR/KG	

YHTEENSÄ	7.80
----------	------

S-MARKET VAASANHALLI, puh. 010 76 63050
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

2 K2 M000019/7585 13:55 28-02-2015

PORKKANA MULTA		0.82
0.636 KG	1.29 EUR/KG	
DIPMIX AMERICAN		0.69
DIPMIX GARLIC		0.69
LOHIFILEE B-LEIKKU		5.62
0.720 KG	7.80 EUR/KG	
SIPS POIMU MEGA		2.79
SIPS POIMU MEGA		2.79

SIPS POIMU MEGA	2.79-
RIVIN KORJAUS:	
SIPS POIMU MEGA	2.79-
KURKKU SUOMI	2.26
0.766 KG	2.95 EUR/KG
APPELSIINI NAVEL	0.75
1.271 KG	0.59 EUR/KG

YHTEENSA	13.62

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

2 K2 M000091/8759 14:43 27-02-2015

KEVYTMAITOJUOMA LAKTON	1.35
TERTTUTOMAATTI	0.60
0.190 KG	3.15 EUR/KG
SALAATTIJUUSTO PALA	2.35
TUMMA MAKARONI	0.55
KERMAJUUSTO	4.79
PAPRIKA PUNAINEN IRTO	0.75
0.228 KG	3.29 EUR/KG
PALAUTUS:	
PULLOPALAUTUS	1.10-

YHTEENSA	9.29

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

1 K1 M000131/6216 15:38 22-02-2015

LUUMU KIVETON	1.85
KUDHUKERMA LAKTON	0.99

ADULT KANA KASTIKE		1.09
ADULT HÄRKÄ KAST		1.09
ADULT HÄRKÄ KAST		1.09
MAALAISSPERUNALASTU PIP&RS		1.99
FARTY MIX KANA MAKSA KALK		1.59
GRAPEFRUIT 1,5L PL		1.15
FANTTI MUOVI/LAS 1/1,5/2L		0.40
SIPULI		0.37
0.374 KG	0.99 EUR/KG	
FORKKANA MULTA		1.00
0.775 KG	1.29 EUR/KG	
APPELSIINI NAVEL		0.66
1.119 KG	0.59 EUR/KG	
SAUVON MAUSTEKURKKU		0.58
0.173 KG	3.35 EUR/KG	
YHTEENSÄ		13.85

Korjaamo Group Oy

Kulttuuritehdas Korjaamo
Töölönkatu 51 A-B, 00250 Helsinki

Kuitti: 1815 Kassa: 15 Pöytä:
21.02.15 22:15:09

Heineken 0,5l	6,50
Yhteensä	6,50

ALEPA STURENKATU 27,puhelin 010 76 69240
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

2 K2 M000040/9032 16:21 27-02-2015

RAINBOW KAHVI SJ		2.99

YHTEENSA		2.99
KATEINEN	EUR	5.00
TAKAISIN		2.00-
ALV	VEROTON	VERO VEROLLINEN
4 14.00%	2.62	0.37 2.99
YHTEENSA	2.62	0.37 2.99

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

2 K2 M000039/8347 20:40 26-02-2015

RUISPALAT TUMMA HERKKU	1.69
KANANMUNAT 10 KPL	1.59
NAUDANLIHA KANA KASVIS	1.69
ADULT KANA KASTIKE	1.09
ADULT HARKA KAST	1.09
MAITORAHKA RASVATON	1.15
APPELSIINI NAVEL	0.67
1.136 KG	0.59 EUR/KG
BANAANI	1.11
1.247 KG	0.89 EUR/KG

YHTEENSA	10.08

KINO SHERYL

Kino Sheryl Oy
c/o Aalto-yliopisto, PL 31000
00076 AALTO

2654418-8
Tositenumero: 533

Tuote	Määrä	A-hinta	Summa
Alennuslippu 9 € (vkl)	1	9,00	9,00
TOKYO jäsen (vkl)	1	8,00	8,00
YHTEENSÄ EUR			17,00
KÄTEINEN			20,00
TAKAISIN			-3,00
Alv %	Veroton	Vero	Summa
10,00	15,45	1,55	17,00

28.02.2015 18:19:56 Kassa

'JÜ_äE

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

10 K10 M000910/9841 17:38 28-02-2015

CLICK MIX 2.69

YHTEENSÄ 2.69

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

3 K3 M000130/7402 18:07 3-03-2015

MAITOJOMA LAKTON 3% 1.39

MAUSTAMATON JOGURTTI AB 1.59

BANANIT		1.55
1.831 KG	0.89 EUR/KG	
TÄYSTYVÄSPAGETTI		1.05
VAPAAN KANAN MUNAT 10 KPL		1.65
APPELSIINI NAVEL		0.86
1.453 KG	0.59 EUR/KG	
KUOHUKERMA LAKTON		0.99

YHTEENSA		9.16

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

1 K1 M000044/2416 20:38 5-03-2015

LUUMU KIVETON		1.85
LUUMU KIVETON		1.85
MAUSTAMATON JOGURTTI AB		1.59
KUOHUKERMA		0.95
CIVARIINI 75% NORM.SUOL.		2.29
LOHISUIKALE KERMAMAR.		3.99
ALENNUS 30 %		1.20-
ADULT HARKA KAST		1.09
ADULT KANA KASTIKE		1.09
ABC LAKRIDIS		0.79
FAETUUSTO		2.25
FEISSUMIES		0.45
KURKKU		0.83
0.417 KG	1.99 EUR/KG	
VERIGREIPPI		1.18
0.992 KG	1.19 EUR/KG	

YHTEENSA		19.00
KORTTITAPAHTUMA		

LIDL

Lidl Suomi - ilo palvella

Helsinki-Sörnäinen
Hämeentie 33
FI 1615779-0

	EUR
Kurkku ulkom.	0,73 B
0,388 kg x 1,89 EUR/kg	
Tomaatti irto	1,02 B
0,342 kg x 2,99 EUR/kg	
Banaani irto	1,16 B
0,896 kg x 1,29 EUR/kg	
Ruukkuromainesalaatti	0,79 B
Parsakaali 500g	1,79 B
Avokado 700g	1,69 B
Vitafit tuorepur. appels.mehu	1,39 B
KingFrais maitosuklaavanukas	1,29 B
Milbona rasvaton maitorahka	0,82 B
Milbona voi	0,93 B
Eridanous salaattijuusto	1,55 B
Vapaan kanan munia	1,38 B
2 x 0,69	
ElTequito tortillachips suola	1,29 B
Fazer Pätkis Mini Bites	1,49 B
Täysjyvä-siemenleipä	1,99 B
Rivercote sesam-ruisnäkkileipä	0,79 B

Yhteensä

20,10

Lidl Suomi - ilo palvella

Helsinki-Sörnäinen
Hämeentie 33
FI 1615779-0

	EUR
Kesäkurpitsa irto	0,92 B
0,320 kg x 2,89 EUR/kg	
Kurkku, Suomi	0,75 B
0,378 kg x 1,99 EUR/kg	
Porkkana 1kg	0,95 B
Suippopapri. 500g	1,99 B
Parsakaali 500g	1,79 B
Punasipuli 500g	0,85 B

Paraspari 500g	0,85 B
Eridanous halloumi	2,89 B
Milbona rasvaton maitorahka	0,82 B

Yhteensä **10,96**

Korttimaksu 10,96

**KIRPPUTORI
METKA**

Hämeentie 78
00550 HELSINKI
Puh. 046 555 7802
Y-0860463-4

Pöytä 10	€2.00
KÄTEIN	€2.00
13:16	28-02-2015
206828	00

Kiitos käynnistä
Tervetuloa uudelleen!

Lidl Suomi - ilo palvella

Helsinki-Sörnäinen
Hämeentie 33
FI 1615779-0

	EUR
Kurkku ulkom.	1,01 B
0,508 kg x 1,99 EUR/kg	
Banaani irtto	1,32 B
1,106 kg x 1,19 EUR/kg	
Paprika punainen	0,69 B
0,218 kg x 3,15 EUR/kg	
Parsakaali 500g	1,79 B
Parsakaali 500g	0,85 B

Punasipuli 500g	0,85 B
Milbona kevytmaitojuoma	1,35 B
Eridanous halloumi	2,89 B
Flora Vanilla 12%	1,15 B
Milbona rasvaton maitorahka	0,82 B
Dan Sukker taloussokeri	0,85 B
BakeDreams erikoisvehnäjauho	0,88 B
Vitasia chow mein-nuudeli	0,99 B
BestFriend kissanhiekka	7,39 A

Yhteensä

21,98

LIDL Suomi - 110 päivää

Helsinki-Sörnäinen
Hämeentie 33
FI 1615779-0

Banaani irto	EUR
1,202 kg x 1,29 EUR/kg	1,55 B
Terttukirsikkatom.	2,29 B
Milbona kevytmaitojuoma	1,35 B
Tuore hiiva	0,16 B
Eridanous salaattijuusto	1,59 B
Primadonna oliiviöljy 750ml	4,79 B
Bellarom French Blend	1,19 B
Bellarom Italian Blend	1,19 B
Eridanous ktön kalamataoliivi	1,65 B

Yhteensä

15,76

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-3

2 K2 M000127/1305 17:55 17-02-2015

RUISKAKKO

2.30

WC-PAPERI	2.55
KIDESOKERI	0.79
OIVARIINI 75% NORM.SUOL.	3.29
NESTESAIPPUA SATEEN RAIK	1.89
OLTERMANNI KERMAJUUSTO	5.79
PKARKEA VEHNÄJAUHO	0.95
TOMAATTIMURSKA	0.92
<hr/>	
YHTEENSÄ	18.48

2

Mäkelänrinteen Uintikeskus Oy Mäkelänrinne

Mäkelänkatu 49
Y-tunnus 1083652-2

Laite id: 121
Kuitti id: 236154011
2015-02-02 16:30:27

Uinti 1x MR, Opiskelija	3,30 €
Tili: 7454395	ALV 10% 0,30 €

YHTEENSÄ:	3,30 €
ALV 10%	0,30 €
Käteinen	3,30 €

Sarjatuotteiden voimassaoloaika 2 vuotta (730pv).
Ei koske kampanjatuotteita.
Katso asiakassopimusehdot.
Tervetuloa uudelleen!

R-kioski 1280 AALTO JA ENQVIST OY
VAASANKATU 29
00500 HELSINKI
Puhelin: 050 433 6634 Y2641262-8

MATKAKORTIN ARV	10,00 €
924620001114854747	

S-MARKET VALLILA, puh. 010 76 62600
HOK-Elanto Liiketoiminta Oy, 1837957-9

3 K3 M000126/9439 17:46 7-03-2015

MILK CHOCOLATE	2.19
KERMAVIILI 12% VAHALAKT	0.59
ADULT HARKA KAST	1.09
PARTY MIX KANA MAKSA KALK	1.59
MAITORAHKA VAHALAKT	0.75
ERIKOISVEHNATAUHO	0.95

Y-FREENSA	7.16
KORTTITAPAHTUMA	

KUKKAKAUPPA PUNTTI OY
Y 0987876-8
VALLILA

07/03/2015 000000#056046
17:41 09 MYYJÄ 9

PUNTIT	€7.90
VÄLISUMMA	€7.90
ALV24%	€1.53

LUOTTOKORTTI
€7.90

P. 735183

SANO SE KUKKASIN

Harjoitus III – Arkisen päivän vaatimus

Kirjoita päivän kulku.

Emme saa unohtaa arkisen päivän vaatimusta. Paras ollessaan elämä on kuin yksi ainoa päiväkausi, hyvin suunniteltu, sopusointuinen kokonaisuus. Päivä on työtä, yö lepoa varten.⁵⁹

59. Hollo 1931, 150.

Maanantai 9.2.2015

Nokian 301 herättää Clock Alert kolmosella, sellaisella rokokoo-tyylisellä sävelmällä. Kello on tasan yhdeksän. Tor-
kutan puhelinta parikymmentä minuuttia koska tänään ei ole
erityisen kiire mihinkään. Aion kirjoittaa työhuoneella, joten
voin päättää itse aikataulusta. Katja jää vielä nukkumaan ja Jos-
ka-kissa kömpii seuraksi jalkopään peittomyttyyn. Teen kolme
aurinkotervehdystä, että alaselkä pääsee venymään mittaansa.
Joskus teen kolme kakkostervehdystä lisää jos ensimmäiset eivät
tehoa. Pesen hampaat ja avaan radion, jossa aamujuontajat ker-
tovat pikku sattumuksistaan ja päivän uutishuomioistaan. Syön
aamupalaksi neljän viljan puuroa ja juon kupillisen kahvia.
Lisäksi killitän muutaman lasillisen vettä ja napsin pillereinä
kalaöljyä, sinkkiä ja D-vitamiinia. Pakkaan evääksi eilistä kala-
keittoa ja banaanin.

Ulkoilma on kuiva ja tuoksuu Meiran tehtaalle. Taivas on
kauttaaltaan harmaa ja pakkasta on asteen verran. Tiet ovat sen
verran sulia, että kuljen pyörällä muutaman kilometrin työhuo-
neelle. Pyörä on ostettu puolitoista vuotta sitten Tartosta. Olin
harhaillut Baltian maissa muutaman viikon pääasiassa jalkaisin,
joten suhde vanhaan Helkamaan muodostui heti toverilliseksi.
Jalankulkijat eivät ole vielä helmikuussa tottuneet pyöräilijöihin
ja ohitetuissa katseissa tuntuu talvihorroksesta muhivaa pelon-
sekaista vihaa. Vaikka jäiset kohdat hidastavat vauhtia, tuntuu
pyöräily vapauttavalta ja kesä ryöpsähtelee lämpönä mieleen.

Työhuoneella keitän ensimmäisenä kahvia. Kotona ei ole

perinteistä keitintä, joten suodatinpussin läpi valutettu kahvi tuntuu päivän ensimmäiseltä. Kello on puoli yksitoista. Aloitan työpäivän korjaamalla vanhaa metallista vaaterekkiä. Etsin siihen sopivia ruuveja ja hinkkaan pinttynyttä likaa putkista. Olen huomannut muuttuvani kuumeiseksi jos kirjoitan koko päivän. Siksi näpräilen ja rakentelen kirjoittamisen ohessa. Sillä tavalla saan kirjoittamisesta kylmenneen kehon aktivoitua sormenpäitä myöten.

Kirjoitan esseetä, pidän lyhyitä taukoja ja hörpin unohtunutta kylmää kahvia. Puoli kahdelta lämmitän eilisen keiton, jossa on viljeltyä kirjolohta, kermaa, perunaa, porkkanaa, tilliä ja sipulia. Osa perunoista on jäänyt kylmiksi, niin kuin banaani, joka on ollut jääkaapissa keiton, kahvipaketin, Koskenlaskijan, appelsiinin ja kolmen kaljapullon kanssa. Jatkan vaaterekin kunnostusta ja mietin esseetä. Ajatukset jäsentyvät uusiin muotoihin ja yhdistyvät toisiinsa. Käyn kirjoittamassa ne muistiin. Pidän vielä taukoa kirjoittamisesta ja uuden kahvin valmistuttua käyn tietokoneen ääreen.

Surffailen netissä taukojen aluissa ja lopuissa. Päivitän facebookin ja kahden sähköpostin välilehtiä ja katson mitä uutta on tapahtumassa. Nykyisin tympäännyn niihin nopeasti, mutta joskus niiden äärellä on saattanut vierähtää tunteja. Joudun kuitenkin pienentämään selaimen ja laittamaan äänet pois, etteivät uudet ilmoitukset ja viestien äänet vie keskittymistä niihin. Kirjoitan tauolla virinneet ajatukset esseeseen ja luen tekstiä läpi. Olen kirjoittanut aamupäivällä muutaman sivun ja vauhti on hiipunut. Korjailen lauseita sieltä täältä ja vaihtelen kappaleiden paikkoja. Kokeilen erilaisia nokkelia taittokikkoja ja lopulta kir-

joitan tajunnanvirtana tekstiä seuraavaa kirjoituspäivää varten. Kello on puoli neljä. Ajatukset ovat vironneet tajunnanvirtakirjoituksen kautta ja alan kiihdyttää vauhtia. Pelkään että hukkaan langanpätkän pään jos nyt lopetan. Tekstistä muodostuva tajunta nivoutuu kuitenkin hyvin ohuesti yhteen. Puoli viideltä päätän lopettaa. Viideltä lähdän kotiin.

Aamun kuiva ilma on muuttunut räntäsateeksi. Se tuntuu sopivan rajulta koneen ääressä käpertyneen ruumiin herättämiseen. Nuoleskelen kylmää ja hikistä vettä suupielistä ja kiinnitän huomion pääasiassa vain naamaan läsähteleviin räntähiutaleisiin. Pyöräily tuntuu arvaamattomalta ja aamuista nopeammalta. Päässä humisee kun pysähdyn kotiovelle. Räntä on muuttunut raskaaksi lumeksi, hiutaleiden vauhti hidastuu ja äänet vaimenevat. Tuntuu kuin olisin juuri noussut avannosta.

Rappukäytävän ilma on tupakansavusta tunkkainen. Oman kodin hajua ei enää osaa erotella. Siinä on sekaisin minua, Katjaa, Joskaa, pyykinpesuainetta, kahvia, rasvaa, leivonnaisia, kasviksia ja eri vuosikymmenten huonekaluja. Alan valmistamaan ruokaa Katjan kanssa ja juttelen kuluneesta päivästä. Se tuntuu tärkeältä, vaikka vähän tympeältä – kertoa päivän saldoksi neljä sivua tekstiä ja muutamia jäsentyneitä ajatuksia. Kun mukaan ynnää vaaterekin kunnostuksen, niin pääsen tyydyttävän puolelle. Tuntuu että merkittävimmät ajatukset syntyivät vaaterekin ääressä, ei tietokoneen. Samaa ajatusta kirjoitin esseeseen, jonka merkitys alkoi tuntua melko mitättömältä, siitä oli tullut pelkkä suoritus vaikka latasin siihen enemmän.

Kello on yhdeksän. Olen syönyt paistettua lohta, kasviksia ja pannukakkua, ja maannut kylläisenä sohvalla. Olen

selaillut kirjoja, joita aion lukea, ja toisia joita vien lukematta takaisin kirjastoon. Olen innoissani kahminut opinnäytetyöhöni liittyvää aineistoa, mutta ajautunut keskittyneempään menetelmään. En voi ikinä tiivistää niin montaa teosta yhden pienen opinnäytteen sisään, eikä siinä loppujen lopuksi ole mitään järkeä. Jos joku on kokenut, ajatellut ja kirjoittanut vuosien työnä satoja sivua tekstiä, niin miten voin napsia niistä omaan tekstiini sopivia kohtia? Ajattelin tukeutua vahvemmin omiin kokemuksiini.

Kello on yksitoista. Olen katsonut elokuvan, jossa oli Matthew McConaughey. Matthewin vuoksi valitsimme elokuvan. Matthew on oikein mainio näyttelijä. Oikeastaan enemmän, taianomainen. Laitan kissalle ruokaa ja vettä kuppeihin. Pesen hampaat ja käyn pitkäksi. Luen ääneen Juha Hurmeen Hulua ennen nukahtamista. Se on hyvä, paitsi loppuosan näytelmätekstiä on vaikea lukea luontevasti. Päivä on saanut nyt suhteensa ja se on ollut melko tasapainoinen. Edelleen suhde opiskeluun tarvitsee motivointia. Pidän itseäni käsityöläisenä ja ajoittain ajatustyön tekeminen jää tyhjän päälle. Onneksi on intuitio joka ohjaa, ja pitkien jaksojen tarkastelu helpottaa ahdistusta.

Kolmas luku.

OLEMASSAOLON MUODOT

Olen löytänyt Lauri Rauhalan holistisesta ihmiskäsityksestä⁶⁰ omia olemisen harjoittamisen kokemuksia puhuttelevan pinnan, joka on selkeyttänyt omaa ihmiskäsitystäni opettajuuteni pohjalle. Rauhala jakaa olemassaolon keholliseen, tajunnalliseen ja situationaaliseen muotoon⁶¹, jotka liittyvät elimellisesti toinen toisiinsa. Ihminen ei siis voi olla ihminen täydessä mitassaan ilman kehollisuutta, tajunnallisuutta tai situationaalisuutta. Rauhala esittää täydennyksenä holistiseen ihmiskäsitykseen vielä kuolemattomuuden, joka perustuu hänen mukaan uskoon ja toivoon, mutta jonka näen liittyvän ihmisyyteen yhtä elimellisesti kuin kolmen muunkin. Nuo kaikki tasot muodostavat ihmiselämälle varsin hyvin todennettavan muodon, mutta myös analogian, jossa syntymän ja kuoleman, niin kuin kehollisuuden ja kuolemattomuuden tasojen, välissä tapahtuvassa toiminnassa muodostuvat ihmiselämän merkitykset.

60. Rauhala 1990.

61. Käytän tekstissä *muodon* ohella *tasoa*, tarkoittaen samaa asiaa.

Kehollisuus eli orgaaniset prosessit

Aloitin kehollisuuden käsittelyn atomitasolta, joka on tieteenhistoriassa ollut suhteellisen pitkään pienin jakamaton yksikkö. Asiaan vihkiytyneet ovat tosin jo jonkin aikaa sitten tunnustaneet atomin jakautuvan vielä pienempiin osiin, päätyen lopulta siihen, että fysikaalisen olemassaolon perusta on värähtelevää energiaa. Niin pitkälle ei kuitenkaan ole tässä yhteydessä tarkoituksenmukaista mennä, vaikka ajatuksena värähtelevän energian ”henkeen” viittaava olomuoto olemassaolon perustana onkin huvittava⁶². Meille riittää käsitys tämän havaitsemamme maailman atomisesta rakentumisesta; siitä että tarpeeksi suurennettuna esimerkiksi ihmisen käsi ja kivi rakentuvat samanlaisista atomeista. Tästä materian mittakaavasta katsottuna emme siis ole ihmisinä sen kummempia kuin mikään muukaan elolliseksi tai elottomaksi luokiteltu ainerykelmä.

Jotta pääsen lähemmin käsiksi omaan keholliseen olemassaolooni, on loikittava mittakaavassa. Erik Ahlman aloittaa ihmisen probleemin⁶³ käsittelynsä katsomalla ihmistä yhtenä eläinlajina, tosin myös hän toteaa materian samuuden atomisella tasolla. Hän kirjoittaa siihen viita-

62. Rauhala 1998, 18–19.

63. Ahlman 1953.

ten, että samasta alkijuuresta rakentumisemme vuoksi meidän on intuitiivisesti mahdollista ymmärtää eläinten olemuksia, sillä niissä on ihmistä, kuten ihmisissä niitä. ”Kaikessa on kaikkea”, hän toteaa. Juuri sitä, että ihminen on itsessään mikrokosmos, hän pitää eläytymisen pohjana ja avaimena luomakunnan ymmärtämiseen.⁶⁴

Ihminen on kuitenkin äärettömän monimutkainen organismi, ja tämän tason tarkastelu tarjoaa vain tukevan pohjan. Rauhala⁶⁵ astuu yhden askeleen eteenpäin kirjoittamalla, että kehollisessa olemassaolossa on kysymys ”aineellisista koskettavista lähivaikutuksista”. Tällä hän tarkoittaa ihmisen orgaanisia tapahtumia, kuten aineenvaihduntaa tai hengitystä, jotka perustuvat konkreettiselle fyysiselle koskettamiselle. Esimerkiksi sisäänhengityksessä punaverisolujen täytyy sitoa ilmasta happea, jotta se voisi kulkeutua ympäri kehoa, ja sama hiilidioksidin kanssa toiseen suuntaan. Olemassaolomme perusta on siis mitä suurimmissa määrin kosketuksessa ja kosketettavaksi tulemisessa⁶⁶.

Haluan esitellä vielä erään mielenkiintoisen näkökulman kehollisuuteen, joka toimii samalla siltana olemassaolon tajunnalliseen tasoon. Syksyllä 2014 performans-

64. Ahlman 1953, 12.

65. Rauhala 1990, 37.

66. Fenomenologisesta tarkastelukulmasta mm. Merleau-Ponty 2006.

sitaiteilija Essi Kausalainen kävi esityksellistä dialogia kasvibiologian professori Matthew Robsonin kanssa New performance Turku -festivaaleilla⁶⁷. Volatile signals -esityksessä Robson vertasi kasvien viestintää ihmisen hormonitoimintaan. Hän kertoi, miten nykytutkimuksen mukaan on voitu todentaa kasvien varsin älykästä viestintää lajien selviytymiseksi. Robson kuvaili, kuinka tuhohyönteisten tai muun vaaran uhatessa kasvin olemassaoloa, se alkaa tuottaa kemikaalia (volatile chemical), joka kulkeutuu juurien välityksellä lähistöllä oleviin kasveihin. Nämä kasvit alkavat puolestaan muodostaa vasta-ainetta uhkaa vastaan; myrkkyyä, joka estää tuhon leviämisen, esimerkiksi lehtien nakertamisen. Tätä prosessia voidaan verrata jossakin määrin ihmisen hormonitoimintaan, jossa esimerkiksi aivolisäke ja hypotalamus tuottavat umpirauhasten välityksellä kehollisen olemassaolon kannalta välttämättömien hormonien lisäksi erityisiä määriä mm. adrenaliinia ja serotoniinia, jotka vaikuttavat stressi- ja masennustiloihin. Ne vaikuttavat kehon toimintaan, mutta niiden muodostumisen määrät ovat kiinteässä yhteydessä tajunnallisiin prosesseihin, ”uhkien ja vaarojen” kokemiin ja havaitsemiseen.

67. Volatile signals -esitys 5.10.2014 (<http://www.essikausalainen.com/project/volatile-signals/>).

Tajunnallisuus

Rauhala kirjoittaa elintoimintojen käsittelyn olevan kokonaisuuden kannalta mielekkäitä, vaikka niiltä puuttuu mielellisyys⁶⁸. Kehon orgaaniset prosessit ovat siis verrattain automaattisia, mutta riippuvaisia olemisen mielellisestä tasosta, tajunnallisuudesta. Esimerkiksi hengitys, sydämen syke tai aineenvaihdunta reagoivat yksilön tajunnan muutoksiin ja toisin päin. Stressi- ja pelkotilat lienevät yhteisesti jaettuja kokemuksia, joissa ´sydämentykytykset´ voidaan nähdä kehon pyrkimyksenä sopeutua ei-toivottuihin tai muuten yllättäviin tilanteisiin. Myös se seikka, että kykenemme analysoimaan ja jakamaan noita kokemuksia, on osoitus ihmisen tajunnallisuudesta.

Ahlmanille tajunnallisuus tarkoittaa sitä, mikä tekee ihmisestä ihmisen, eikä ”empiiristä tosiasiaa”, kuten lehmää, hevosta tai koivua⁶⁹. Se käsittää sen täydeksi ihmiseksi tulemisen tehtävän, ihanteen, johon sielullisuus, henkisyys, merkitykset ja arvot liittyvät. Rauhalan määrittelyssä tajunnallisuus tarkoittaa mielen ilmentymistä jostakin ilmiöstä, kohteesta tai asiasta, ja niiden suhteutumista merkitsevyyden avulla toisiinsa, joiden kokonaisuus muodostaa yksilön maailmankuvan.⁷⁰

68. Rauhala 1990, 37.

69. Ahlman 1953, 12.

70. Rauhala 1990, 37–38.

Merkitysten syntyminen on Rauhalan mukaan ennen kaikkea tajunnallinen prosessi, jonka pohja on kehollisessa kosketuksessa⁷¹. Merkitysten syntyminen ei kuitenkaan tapahdu suoraan fyysisessä kosketuksessa; sormeni ei ”ajattele” koskettaessaan näppäimistön a-kirjainta, vaan sen toiminta tuntuu ohjautuvan jostakin muualta kehostani, tai joskus jopa sen ulkopuolelta⁷². Vaikka kehoni operoi muun muassa luisen rakenteen päälle kehittyneellä hermojärjestelmällä, jonka viestintä perustuu sisä- ja ulkopuolen sähkökemialliseen koskettamiseen⁷³, ilman tajunnallisuutta nuo sähkökemialliset viestit eivät tarkoittaisi juuri mitään. Ilman tajunnallisuutta jokainen liikettäni vastustava ympäristön massa olisi aina uutta; en kykenisi muodostamaan niistä maailmaa ympärilleni, en muistamaan tai oppimaan.

Rauhala jakaa tajunnallisen tason vielä pienempiin osiin, psyykkiseen ja henkiseen, jotka muodostavat myös tajunnallisuuden tutkimisen alahaaroja, kuten psykologian ja filosofian. Psyykkisellä Rauhala tarkoittaa alempaa tajunnallisuutta, kokemuksellisuutta, jota voi esiintyä myös eläimillä; hyvän- ja pahanolon tunteita, mielihyvää tai esimerkiksi pelkoa. Henkinen puolestaan on perustal-

71. Rauhala 1990, 38.

72. Välillä tuntuu, että oma ajatteluni tapahtuu pään etuyläpuolella.

73. Wikipedia: Hermosto ; luettu 18.3.2015.

taan korkeampaa, tietämisen ja käsitteellistämisen, tasoa. Sen avulla on mahdollista etäännyä psyykkisen kokemisen tilasta ja arvioida sitä käsitteellisesti.⁷⁴

Ahlman kuvaa näitä tasoja sielun ja hengen ulottuvuudeksi, jotka vastaavat edellä kuvattua psyykkistä ja henkistä tasoa. Hän toteaa samalta pohjalta sielun ja ruumiin⁷⁵ kuuluvan yhteen muodostaen elimellisen kokonaisuuden. ”Kaikkialla, missä on sielua, on myös ruumista, ja missä on ruumis, siellä on myös sielua”⁷⁶. Tällä toteamuksella hän pyyhkii pois vanhan psykofyysisen kiistan ruumiista ja sielusta, mutta samalla osoittaa dualistisen jaottelun käsitteelliseen pohjaan. Ajattelen, että mikäli sielu käsitetään hengeksi, eikä hengen rinnalle, voi sielun ja ruumiin välimatka tuntua varsin todelliselta ja ”konkreettiselta”. Sielu on siis suuremmassa kokemuksellisessa yhteydessä kehollisuuteen, jonka ketjun päähän henki asettuu.

Rauhala kirjoittaa henkisyyden edustavan arvotajuntaa; ihmisarvojen kunnioittamista, vastuullisuutta itsestä, lähimmäisistä, luonnosta ja jopa kosmisesta harmoniasta⁷⁷. Näin ollen ihmisen henkiseen tasoon liittyy keskeisesti arvojen pohdinta ja eettinen toiminta, siis se mikä tekee ihmisestä ihmisen, eikä esimerkiksi koivua tai

74. Rauhala 1990, 38-39.

75. Ruumis tarkoittaa elävää ruumista, ja tässä yhteydessä samaa kuin keho.

76. Ahlman 1953, 48.

77. Rauhala 1990, 39.

lehmää. Henkisyystä ei voi kuitenkaan irrottaa kehollisuutta ja psyykkisyyttä, sillä ne toimivat kokemusten perustoina, materiaalin synnyttäjinä, ja henkisyyden toimeenpanevina tasoina. Henkeä on toki olemassa ilman ruumista, mutta silloin puhutaan objektiivisesta hengestä, kollektiivisista tavoista:

oikeus- ja yhteiskuntajärjestykset, sovinnaisuusnormit [...], uskonnolliset dogmit ja kulttuurisäännöt, monenlaiset perinnäiskäsitykset, arvostustottumukset eettisellä, esteettisellä, sosiaalisella alalla, osittain muotins. ajanhengen ilmaukset; kansallishengen ja muiden rajoitetumpien yhteisöjen ilmaukset, kielen normit, sananparret ja -laskut, teknilliset menetelmät ja yleiseen käytäntöön levinneet välinetyypit ja niiden käytötavat, tieteelliset menetelmät ja suunnat, kirjalliset ja taidevirtaukset jne.⁷⁸

Ahlman kirjoittaa ihmisen henkisyyden edellyttävän itsetajuntaa⁷⁹, samaa mikä Rauhalan mukaan on henkisyyden aito ulottuvuus; yksilöllisyyden saavuttaminen. Se merkitsee ”itseohjauksellisen otteen saamista omaan elämänsä, kriittisen asenteen mahdollisuutta massavaikutuksiin ja aktiivista kansalaistoimintaa omista lähtökoh-

78. Ahlman 1953, 17.

79. Emt. 52.

distä käsin⁸⁰. Itsetajunta on olemassaolon pohdinnan kannalta keskeinen käsite, sillä se asettaa minän henkisen toiminnan lähtökohdaksi. Minä on juuri se, joka voi samaan aikaan olla, käsitteellistää olemistaan ja lopulta kertoa olemassaolostaan jotain, jos se ylipäänsä on mahdollista. Minä on se, joka voi havaita itsen lisäksi ympäröivää, ja toimia eettisesti.

Situationaalisuus

Ja minä olen tullut takaisin syntymäkylääni ja sen kylän omistan minä ja se omistaa minut. Jóhann Bogesen, sanotaan – mitä pirua Jóhann Bogesen minua liikuttaa? Minä vedän ylös kalani, hän maksaa minulle palkkani. Mitä hän tietää siitä, kuka minä olen? Hänellä ei ole minun kokemustani, minun sieluni, minun voimiani. Minä viis välitän hänen hienoista huoneistaan, hänen naisistaan, hänen lapsistaan, hänen kalastaan. Nämä tunturit tässä, ne ovat minun, ja tämä laakso ja tämä meri ja tämä kylä ja kylän väki ja tämä talo – se on kaikki tyynni minun, se on täällä sisällä, täällä sydämessä, keuhkoissa, veressä.⁸¹

Näin kuvaa karski Steintor Steinsson omien olemistajensa kietoutumista ja ennen kaikkea sen situationaalisuutta, joka on Rauhalan olemassaolon jaottelun kolmas

80. Rauhala 1990, 39.

81. Laxness 1948, 15-16.

taso. Situationaalisuus, eli elämäntilanteisuus, tarkoittaa hänen mukaan sitä vallitsevaa tilannetta, mihin ihmisen kehoisuus ja tajunnallisuus ovat suhteessa. Se on ihmisen olemisen kietoutumista ympäröiviin rakennetekijöihin, joista ihminen ei ole irrallaan tai ulkopuolella. Situationaalisuus on olemisen kannalta yhtä alkuperäistä, kuin kehoisuus ja tajunnallisuus.⁸² Jos ihminen todellistuisi absoluuttisessa tyhjyydessä, niin mitä hän kokisi – tuskin paljon mitään, Rauhala toteaa⁸³.

Ihminen on hedelmöitymisestä lähtien jotakin suhteessa elämäntilanteeseensa. Se asettaa yksilölle ensinnäkin kehoisuuden rakentumisen ehdot, ja toiseksi ne ainekset, joista tajunnallisuus rakentaa merkityksiä. Lisäksi hän on jonkun niminen, jonkun maan kansalainen, jonkun lapsi ja niin edelleen. Osa ihmisen todellistumisen ehdoista on siis kohtalonomaisia, osa itse valittuja. Ahlmanin sanoin ihminen on ”historiallinen” olento elämäntilanteisuuteensa ja omiin kokemuksiinsa nähden. Ihminen syntyy tiettyyn aikaan ja paikkaan, ja on osa niiden välineiden ja symbolien maailmaa, jossa yksilön kokemukset rakentuvat suhteessa aiemmin olleeseen. Myös yksilön kokemukset ovat historiallisia itsessään, sillä ne rakentuvat aina suhteessa

82. Rauhala 1990, 40.

83. Emt. 44.

yksilön aiemmin kokemaan.⁸⁴

Olen edellä pyrkinyt kuvaamaan Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen osia, joista kaikki ovat yhtä perustavanlaatuksia ihmisen olemassaolon kannalta. Ei siis yhtä ilman toista. Rauhala kirjoittaa, että ihminen voi ohjata elämänkulkuaan, muuntaa elämäntilannettaan ja hoitaa kehoaan vain oman olemassaolon merkitysten ymmärtämisellä⁸⁵. Siihen nähden olemassaolon kuolemattomuuden muoto, joka on mielestäni merkitysten perimmäinen virittäjä, on varsin perusteltu.

Kuolemattomuus

Syntymän jälkeen keho kasvaa sadan miljoonan hengityksen ajan ja alkaa sitten rappeutua. Muutama sata miljoona hengitystä myöhemmin rappeutuminen on niin pitkällä, että kehon rakenne ei enää kestä elämän ylläpitämiseksi välttämättömien toimintojen suorittamista. Lopulta hengitetään viimeinen henkäys, sähkömagneettisen energian virta hermostossa sammuu ja sydän pysähtyy. Aalto, joka on pyyhkinyt läpi ihmisen kehon vuosikymmenien ajan, siirtyy jonnekin muualle.⁸⁶

Rauhalan holistiseen ihmiskäsitykseen ei varsinaisesti

84. Ahlman 1953, 44.

85. Rauhala 1990, 45.

86. Laitinen 2008, 170.

mahdu neljättä olemassaolon muotoa, kuolemattomuutta. Ihmisen olemassaolo loppuu hänen jaottelussaan orgaanisen elämän sammumiseen, jonka jälkeistä olemassaoloa ei muiden tasojen tavoin voi järkipäisesti perustella. Kuolemattomuus on Rauhalan mukaan perusteltavissa uskon ja toivon kautta, ja koska suuri osa ihmiskunnasta rakentaa elämäänsä sille pohjalle, ei sitä ole syytä jättää aivan huomiotta.⁸⁷

Ahlman liittää kuolemattomuuden arvotietoisuuteen, siis henkiseen olemassaolon tasoon. Se viittaa ihmisen kokemukseen, jonka mukaan hän on ansainnut tuonpuoleisen elämän. Tämä edellyttää minän arvon tuntemista ja eettistä toimintaa. Ahlman kirjoittaa, että ”[i]hmisen onni on mitä suurimmissa määrin riippuvaista siitä, saako hän kehittyä varsinaisen minän mukaisesti”, mikä tarkoittaa mitä suurimmissa määrin ruumiillisten ja tajunnallisten prosessien jälkeen tulevaa korkeampaa arvosidonnaista tasoa. Ja jos varsinainen minä pääsee ilmenemään toimintona, ihminen ei tule Ahlmanin mukaan koskaan täysin onnettomaksi.⁸⁸

Kuolemattomuudella ja henkisellä tasolla on siis erityinen yhteys, sillä juuri henkisen, jos minkä, on mahdollista jäädä olemassaolemaan kehollisuuden ja tajunnallisuuden

87. Rauhala 1990, 36.

88. Ahlman 1953, 114.

sammuttua. Jo sanana henki viittaa yksilön ulkopuolelle, jonkinlaiseksi saaduksi tai hankituksi ominaisuudeksi; ”kulttuurituotteeksi”⁸⁹. Tästä näkökulmasta esimerkiksi ihmisten lisääntymistä voidaan tarkastella yhdenlaisina kuolemattomuuden pyrkimyksenä, ”henkisen perinnön” tuottamisena ja välittämisenä. Tähän kuolemattomuuteen on rohkaistu länsimaista ihmistä esimerkiksi Raamatun kautta, jossa Jumala kehottaa Nooa ja hänen poikiaan; ”Olkaa hedelmälliset, lisääntykää ja täyttäkää maa ja ottakaa se valtaanne. Vallitkaa meren kaloja, taivaan lintuja ja kaikkea, mikä maan päällä elää ja liikkuu.”⁹⁰. Olisi kuitenkin kenties paikallaan lisätä ”Mutta muistakaa siihen kuuluva vastuu!”.

Ahlmaniin palatakseni, kuolemattomuuden kokemus on yksilön oman olemassaolon arvostamisessa ja eettisessä toiminnassa, johon liittyy keskeisesti arvojen ilmentämisen lisäksi niiden ilmaiseminen, siis tietoinen pyrkimys arvojen välittämiseen. Sitä kautta tiedettä ja erityisesti taidetta voidaan tarkastella objektiivisen hengen ilmaisuiksi, ja siten niiden tekijöiden pyrkimyksiksi kuolemattomuuteen. Ei siis riitä, että elää onnellisen elämän mökissä metsän keskellä, jos lähistöllä oleva tehdas tulee tuhoamaan metsän itsen poistuttua. Sama pätee mielestäni vanhem-

89. Ahlman 1953, 68.

90. 1. Moos. 9:1,2; Ps. 8:7; Viis. 9:2.

muuteen; ei riitä, että onnistuu lisääntymään biologisesti, vaan tehtävään kuuluu myös arvojen välittäminen kasvatuksessa.

Kuolemattomuuden taso on siis mielestäni muuta-kin kuin uskoon ja toivoon perustuva ulottuvuus, vaikka se on historiallisesti niihin tiukasti sidoksissa. Kuolemattomuus tarkoittaa itselleni lopulta merkityksen muodostamista laajemmassa mittakaavassa, ja sen ilmentämistä olemisessäni. Myös tämä opinnäytetyö on tavallaan osa kuolemattomuuden tavoittelua. Tiedostan kuitenkin, että ilmaisussaan se jää vielä kauas päämäärästään. Ajattelen, että juuri kuolemattomuuden taso virittää elämän ja siinä tapahtuvan toiminnan, mutta matka sinne käy keholisen, tajunnallisen ja situationaalisen tason kautta. Kuten aiemmin esitin, on antiikin Kreikan filosofointi ollut pohjimmiltaan kuolemattomuuden tavoittelua, ja jo niissä traditioissa edellä kuvatut olemassaolon tasot ovat olleet samanlaisissa suhteissa keskenään, ja itsessään filosofisen harjoittamisen kohteita.

Itsekasvatusharjoitteet ja olemassaolon muodot

Olemuksen salaisuudeksi nimeämäni itsekasvatusharjoite kuvaa ennen kaikkea kehollisen ja tajunnallisen tason yhteyttä. Ajatus siitä, että ihminen ilmentää väistämättä itseään, pelkistetyimmillään asennoissaan ja kävelyssään, perustuu tajunnan psyykkisen tason väistämättömään keholliseen ilmenemiseen. Se, että kykenen analysoimaan asentoihini ja kävelyyni liittyviä yhteyksiä ja merkityksiä, on taas osoitus olemassaoloni henkisestä tasosta. Kun ilmennän harjoitetta tässä työssä, kiinnittyy se tiiviisti myös situationaaliseen tasoon ja lopulta kuolemattomuuden pyrkimykseen.

Harjoituksessa tarkkailemani asennot ja kävelyt herättivät kehollisen muistin kautta yhteyksiä olotiloihin, joita olen aiemmin kokenut. Niiden tarkempi ”henkinen” analyysi saattoi siten vaikuttaa myöhempään toimintaani sellaisissa tilanteissa, joissa havaitsin kehoni jälleen ilmentävän jotain vastaavaa. Siten harjoitus toimi eräänlaisena herkistymisharjoituksena itselle, joka kuljetti kohti kehollisesta ja tajunnallisesta tasosta tietoisempaa olemassaoloa.

Itsen kontekstualisointi -harjoite on osoitus olemassaolon muotojen eksistoisesta situationaalisella tasolla. Oman elämän ylijäämän, tässä tapauksessa kuittien, tarkastelu kertoo ensinnäkin niistä välttämättömyyksistä, joita

kehollinen olemassaoloni edellyttää. Ruokaostoskuittien lisäksi joukosta löytyy myös eräänlaista henkistä ravintoa edustavia tositteita, jotka yhdessä kertovat siitä ajasta ja paikasta, jossa elän. Ylijäämä kertoo myös valinnoista, jotka kiinnittyvät elämäntilanteisuuteni lisäksi arvoihin ja eettiseen toimintaan. Koska elämäntilanteeseeni kuuluu tällä hetkellä taloudellinen niukkuus, perustuvat tehdyt valinnat pitkälti situationaaliseen tasoon, vaikka haluaisinkin esimerkiksi ostaa eettisesti kestävämmän tuotettua ruokaa.

Kertomusmuotoinen Arkisen päivän vaatimus -harjoite kuvaa kaikkien esittelemieni olemassaolon muotojen yhteenkietoutumista yhden päivän aikana. Koska yhden päivän kirjoittaminen sisältää kokemusten voimakkuuksiin liittyviä valintoja, ilmentää se mielestäni olemassaolon muotojen esiin nousemista varsin todenmukaisella tavalla. Siis sitä, kuinka esimerkiksi tuoksut, keholliset rasitustilat, arkiset toiminnot tai päivän aikana pohditut asiat saattavat saada samanarvoisen tilan päivän reflektoinnissa, vaikka niiden kokemisen hetkien pituudet ovat saattaneet vaihdella sadasosasekunnista neljään tuntiin. Ja mikä saa minut toimimaan juuri sillä tavalla, kuin tuona kyseisenä päivänä olen toiminut, on mielestäni pohjimmiltaan pyrkimys kuolemattomuuteen.

Neljäs luku.

LUONNOKSIA

Tässä vaiheessa, kun olen pyrkinyt mahdollisimman keskittyneesti kuvailemaan ja kartoittamaan bricolagea, harjoittamista ja olemassaolon muotoja, on aika antaa ajatuksen lentää. Luonnostelen ja esitän joitakin ajatuksia opettajuuteeni liittyen, ja etsin yhtymäkohtia käsitteiden väleistä. Luonnokset odottavat konkretisoitumista, koettelua ja tarkempaa tutkimista, mutta ajattelen niiden jakamisen olevan tässä välissä paikallaan. Ne ovat eräänlaisia muistiinpanoja, avauksia ja ehdotuksia. Niiden yhteys edellä esitettyyn tuntuu vielä varsin intuitiiviselta, mutta olen huomannut sen seuraamisen tekevän useimmiten hyvää.

Ihmiskäsitys ja peruskoulu

Olen tähän asti kuvannut sitä olemassaolon perustaa, jolle ihmiskäsitykseni rakentuu. Se on hyvin pitkälle samansuuntainen kuin Rauhalan holistinen jaottelu, mut-

ta huomaa sen neljännen muodon, kuolemattomuuden, saavan yhtä paljon sijaa, kuin kolmen muun. Edellä esittämini kuvaa lisäksi sitä kokemuksellista pohjaa, jolle ihmiskäsitykseni rakentuu ja josta se saa tukensa. Se on nimenomaan käsitys, sen käsinkosketeltavuuteen viittaa vassa merkityksessä. Se osoittaa samanaikaisesti olemiseni perustaan, mutta peräänkuuluttaa vastuuta, joka ihmisenä olemisen erityisyyteen kuuluu. Tällaisessa kuvailussa on vaara tulla väärinymmärretyksi, joten painotan vielä, että itsen asettaminen kaiken keskiöön ei ole egoismia tai itsen korostamista. Se on sen tosiasian tunnustamista, että ihmisen erityisyys rakentuu samasta ´alkujuuresta´ kuin kaikki muu oleva, mutta tajunnallisuuden ja situationaalisuuden, sekä kuolemattomuuden pyrkimysten vuoksi siihen kuuluu erityinen vastuu ympäröivän olemassaolosta.

Vaikka näkökulmani rakentuu itsestäni käsin, suuntautuu se tässä työssä kiinteästi opettajuuteen ja siihen yhteyteen, jossa se tulee ilmenemään. Opettajuus ei voi olla sama asia kuin olemassaoloni, sillä sen todellistumisen ympäristöön, kouluun, liittyy itsessään ominaislaatuisia piirteitä ja tehtäviä. Oman olemassaolon asettaminen opetus- ja kasvatustoiminnan keskiöön osoittautuisi hyvin pian kestäättömäksi; sen täytyisi olla jotakin laajempaa ja mahdollistavampaa. Saatan hetken kuvitella maailman, jossa miljoonat Joonas Suomalaiset touhuavat, mutta tuo

mielikuva osoittautuu nopeasti erittäin ikäväksi. Ihmisyyteen kuuluu perustavanlaatuisesti jokaisen yksilön ainutlaatuisuus ja sen rikastava vaikutus.

Suomalaisen peruskoulun yhdeksi tehtäväksi mainitaan yksilön ihmisyyteen kasvun tukeminen⁹¹, jonka määrittelyn tarkan lukemisen mukaan koulussa oleva yksilö, lapsi, ei siis ole vielä ihminen siinä mitassa, kuin täytenä ihmisenä oleminen edellyttää. Se tunnustaa, että ihmisyyteen kuuluu jotain, johon koulua tarvitaan. Lukuyrityksistäni huolimatta en ole saanut selvää, mitä ihmisyysopetussuunnitelman mukaan on. Siitä puuttuu siis nähdäkseni ihmiskäsitys. Opetussuunnitelma määrittelee yhteisen oppimiskäsityksen, yleisen arvopohjan ja tarvittavat tiedot ja taidot⁹², mutta ilman sitä yksilön mittakaavassa olevaa pohjapiirrosta, jossa eettinen toiminta konkretisoituu, jää opetussuunnitelman toteutuminen jokaisen opettajan ja muun henkilökunnan omien ihmiskäsitysten varaan.

Oman kokemukseni mukaan tarvittavat tiedot ja taidot korostuvat erityisen paljon opettajaopintojen sisällöissä. Ne ohjasivat oman opettajuuteni pohjaa eri oppiaineiden tavoille tutkia ja jäsentää maailmaa, mutta se, miten nämä välineet tukivat ja tutkivat ihmisyyttä, jäi vähem-

91. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (myöh. POPS) 2014, 13.

92. POPS 2014 12-17.

mälle huomiolle. Tietoihin ja taitoihin keskittyminen ajoi minut voimattomuuden kokemuksiin ja turhautumiseen, sillä esimerkiksi luokanopettajakoulutuksessa eri oppiaineisiin keskityttiin muutaman opintopisteen verran, eikä se riitä sellaisen aineenhallintaan, joka itsessään toisi ilmi ihmisyyteen kasvuun resonoimisen.

Opettajuuteni rakentui kasvatuksen ja koulutuksen historiallisten vaiheiden tarkasteluun ja niihin toteutuksiin, että maailma muuttuu ja koulu sen mukana. Välineiksi opettajuuteen tarjottiin eri tieteen- ja taiteenalojen uusimpia löydöksiä, joita pyrittiin sitomaan pikavauhdilla niiden taustoilla oleviin kehityskaariin. Muutaman vuoden opiskelun jälkeen ajattelin, etten voisi toimia opettajana. En kestäisi sitä ristitulta, jossa oma itseyteni, opettajuus hatarana hahmotelmana ja äärimmäisen vastuullisena toimintana, yksilöiden tarpeet ja yhteiskunnan vaatimukset ampuvat täysilaidallisia eri suunnista. Tuntui, että mitä tahansa tekisin, epäonnistuisin.

Nyt tilanne näyttää paljon valoisammalta. Oman opettajuuteni pohja, ja sen yhteydet peruskoulun opetus- ja kasvatustehtäviin, ovat löytäneet perustansa ja mahdolliset toimintatapansa omasta olemassaolostani, ja sen kautta jäsentyneestä ihmiskäsityksestä. Se on ainoa pohja, johon voin kokemuksessa syntyneellä varmuudella tukeutua. Se on ollut minun tapani ratkaista opettajuuteeni liittynyt

eksistentiaalinen kriisi, vaikka sitä onkin helppo kritisoida sopimattomaksi yleiseksi pohjaksi. Kuitenkin opettajuuteen liittyvä vapaus suorastaan tyrkyttää oman elämän, eletyn ihmiskäsityksen, asettamista opettajuuden pohjaksi. Ajattelenkin, että juuri ihmiskäsityksen pohtimiseen olisi syytä kiinnittää opettajankoulutuksissa enemmän huomiota. Luokkakokojen pienentämisen ja kouluavustajien palkkaamisen vaatimukset ovat siis merkityksettömiä, jos taustalta puuttuu näkemys siitä, mitä ihmisyyys on täydessä mitassaan. Eli siitä, johon kasvamista koulu pyrkii toiminnallaan tukemaan.

Mitä koulu on?

Ihmiskäsityksen lisäksi opettajuuteeni liittynyt ongelma on ollut koulun olemuksen määrittely, siis se, mitä koulu itsessään on. Opettajaopinnoissa on toki käsitelty, mitä koulu on historiallisesti ollut ja miten sen täytyy reagoida nykyisyyden vaatimuksiin. Kuitenkin koulun määrittely koulutusjärjestelmän kivijalkana, tai sen tehtävien määrittely valmiuksien ja kelpoisuuksien antajana, vahvuuksien löytämiseen ohjaajana, oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tukijana tai esimerkiksi myönteisen identiteetin rakentajana⁹³, jättää melko hataralle pohjalle.

93. POPS 2014, 15-16.

Itse hahmotan koulun olemuksen Deweyn⁹⁴ esittämältä pohjalta. Tässä kohden on tosin hyvä huomioda Deweyn havaintojen ja ajatusten perustuvan pääasiassa Yhdysvalloissa 1800-luvun lopulta 1900-luvun puoliväliin kestäneeseen ajanjaksoon, vaikka ne tuntuvat mielestäni hämmentävän ajankohtaisilta. Dewey korostaa koulun merkityksen tarkastelussa erityisesti sen yhteiskunnallista luonnetta, siis elimellistä roolia yhteiskunnan toiminnan kannalta. Hän kirjoittaa, että yhteiskunta voi olla itselleen uskollinen vain pitämällä päämääränään kaikkien yksilöiden kasvua täyteen mittaansa⁹⁵, siis samaa seikkaa, jolle tšekäläisen peruskoulun pohja rakentuu. Hän kuvailee harmistuneena koulun tarkastelun taipumusta keskittyä individualistiseen näkökulmaan, opettajan ja oppilaan tai opettajan ja vanhempien välisiin asioihin, jolloin yhteiskunnallinen ulottuvuus helposti unohtuu⁹⁶.

Dewey puhuu kasvatuksen tuhlauksesta, jolla hän tarkoittaa koulun eristyneisyyttä muista yhteiskunnan osista ja koulujärjestelmän sisäistä hajanaisuutta. Hän näkee ensiarvoisen tärkeäksi, että koulussa tapahtuva toiminta on kokemuksellisesti sidoksissa sen merkitykseen yhteiskunnan osana. Koulun tulisi olla paikka, jossa ihmisyyden

94. Dewey 1957.

95. Dewey 1957, 13-14.

96. Emt. 13.

täyteen mittaan kasvun edellytyksiä tutkitaan ja harjoitetaan, mutta sen tulisi olla kiinteämmin yhteydessä niihin yhteiskunnan osiin⁹⁷, joissa ”täysi” ihmisyyys ilmenee. Koulun toiminnan tulisi löytää kokemukselliset sytykkeensä, merkityksensä, juuri niistä. Se tarkoittaa toisaalta koulurakennuksesta poistumista ja aitoa vuorovaikutusta yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa, ja toisaalta heränneiden huomioiden ja tarpeiden syventämistä juuri koulurakennuksen sisällä.

Koulujärjestelmän sisäisellä hajanaisuudella Dewey tarkoittaa sen sisäisten osien eristyneisyyttä, joita tänä päivänä voidaan tarkastella päiväkotien, ala- ja yläkoulujen, lukioden, ammattikoulujen, eri opistojen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen todellisten yhteyksien, tai oikeastaan niiden puuttumisen, kautta. Jokaisella on toki oma erityislaatuinen paikkansa ja tehtävänsä, mutta niiden tulisi Deweyn mukaan olla aidossa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.⁹⁸

Tältä pohjalta eri oppiaineiden välineet ja menetelmät näyttäytyvät keinoina jäsentää ja tutkia omaa ja jaettava olemassaoloa; niitä ihmisyyden tasoja, jotka toisaalta yhdistävät meidät materiaalisuuden kautta ympäröivään,

97. Dewey (1957, 72) jäsentää yhteiskunnan osat koulun lisäksi kotiin, ympäristöön, liike-elämään ja yliopistoon (tutkimustyöhön).

98. Dewey 1957, 64-66.

mutta osoittavat vastuulliseen tehtäväämme. Ne löytävät tarpeensa ja saavat merkityksensä ensisijaisesti sieltä, missä ne yhteiskunnassa ilmenevät. Se tarkoittaa juuri sitä Deweyn koulu pienoisyhdistykseksi, -kuvausta⁹⁹, jolle hänen kasvatustieteenfilosofiansa rakentuu. Koulun eri toimijat ja toiminnot rakentavat omalla järjestäytymisellään yhteiskunnan pienessä koossa, jossa jokainen siihen kuuluva osa¹⁰⁰ on erityisen huomionarvoinen.

Ihmiseksi ei tulla yksin eristyneenä, vaan aina suhteissa maailmaan, kuten luontoon, kulttuuriin rakenteisiin ja toisiin ihmisiin. Suhteissa olemiseen kuuluu erottamattomasti vastuu kulloisestakin toisesta osapuolesta, joka ei enää itse asiassa olekaan totaalisesti toinen, vaan osa kehkeytyvää ihmistä itseään. Tämä ”maailmansisäisyys”, joka luonnehtii ihmisen olemassaoloa, on myös eettiseltä kannalta hyvin merkitsevä.¹⁰¹

99. Dewey 1957, 71-89.

100. Mm. siistijät, keittäjät, vahtimestarit, opettajat, oppilaat, matematiikka ja kuvataide.

101. Rauhala 1998, 49.

Ilmaisu, ilmentäminen ja ilmeneminen

Olen tekstissäni puhunut ilmaisemisesta ja ilmentämisestä varsin yleisellä tasolla. Käytän seuraavaksi hetken ilmaisemisen, ilmentämisen ja ilmenemisen käsittelyyn, jotka täydentävät olemassaoloni, ihmiskäsitykseni ja opettajuuteni kudelmaa varsin keskeisellä tavalla. Nyt on käsillä myös hetki, jolloin viimein paljastan suhteeni olemiskäsymysten kannalta keskeiseen fenomenologiaan, ja ennen kaikkea Heideggeriin. Olen asettanut tämän tutkimuksen pois fenomenologian piiristä käytännöllisten ja sisällöllisten syiden vuoksi. Vaikka tutkimaani aihetta voisi lähestyä ilmiön tasolta fenomenologista diskurssia seuraten, kohtaa se perustavanlaatuisia vaikeuksia juuri henkilökohtaisuudessa. Tämän avauksen jälkeen olisi mahdollista tutkia erinäisiä olemiseen, ihmiskäsitykseen ja opettajuuteen kietoutuvia ilmiötä tarvittavan etäisyyden takaa, mutta koen ensisijaiseksi tässä yhteydessä kartoittaa ja avata ilmiöiden pohjalla olevia tasoja. Valitsin sen vuoksi henkilökohtaisen tarkastelun linjan ja teen sen intuitiota kuunnellen. Oman kokemuksen kouriintuntuvalle tasolla pysymisessä on mielestäni myös yhteys opettajuuteen ja siihen kuuluvaan toiminnallisuuteen. Täytyy elää niin kuin saarnaa.

Ilmaisemisen ytimeistä löytyy ilmiön käsite, joka Hei-

deggerin mukaan pohjautuu kreikkalaiseen verbiin *fainesthai*, joka tarkoittaa näyttäytymistä, valoon asettumista, sitä missä jokin voi tulla itsessään näkyväksi¹⁰². Tässä merkityksessä ilmaiseminen, ilmentäminen ja ilmeneminen jakavat saman pohjan. Se sisältää siis aina jonkin ilmenemisen jossakin jollekin. Erona näille on toiminnan tajunnallinen tarkoituksenmukaisuus. Ilmaisemiseen liittyy nähdäkseni korkeampia¹⁰³ tajunnallisuuden tasoja, kuin ilmentämiseen tai ilmenemiseen. Hollon mukaan ihminen ilmentää väistämättä itseään kaikessa mitä tekee, yksinkertaisimmillaan katsomisessaan, asennoissaan ja 'käynnissään', joiden tarkastelua, havainnointia ja tunnistamista hän pitää (itse) kasvatuksen valtatekijöinä¹⁰⁴. Tuo väistämätön ilmentyminen osoittaa yksilön kehollisuuteen ja tajunnallisuuden psyykkiseen tasoon, josta olotilat pyrkivät esiin, halusi tai ei. Tajunnan korkeammalla tasolla voidaan tunnistaa nuo läpitunkevat olotilat, ja muodostaa tarkoituksenmukainen ilmaisu. Ilmaisemalla voi siis halutessaan peittää esimerkiksi surun, tai kanavoida sitä toisenlaisiin ilmaisuihin.

Ilmeneminen, ilmentäminen ja ilmaiseminen ovat siis jokseenkin samanlaisessa hierarkkisessa suhteessa, kuin

102. Heidegger 2000, 51.

103. Korkeammasta ja matalammasta, myös alemmasta, puhuessani tarkoitatan arvojen rakentumisen ja toteutumisen tasoja. Ks. lisää esim. Ahlman 1953, 11-15.

104. Hollo 1931, 41-42.

olemassaolon eri tasot. Kehollisella tasolla olemassaolo ilmenee, tajunnallisella tasolla sitä ilmennetään ja ilmaistaan, joihin nähden ilmaisemisen ”korkeinta” ja ”hienostuneinta” toteutumista voidaan ajatella kuolemattomuuden tavoitteluna. Sitä edeltävät ilmentämiset edustavat näin ollen olemassaolon kannalta ensisijaisempia tarpeita, jolloin kuuluu kiinnittää huomio peruskoulun tavoitteisiin ilmaisemiseen liittyen, esimerkiksi kuvataide-oppiaineen kohdalla. Mitä kulttuurisesti moninaisen todellisuuden tutkiminen ja ilmaiseminen taiteen keinoin¹⁰⁵ tarkoittaa ja mitä se oikeastaan edellyttää?

Kuvataiteen opetuksen tavoitteet peruskoulun ensimmäiseltä luokalta lähtien keskittyvät ilmaisemisen eri puolien harjoittamiseen¹⁰⁶, jotka ovat tavoitteina hyviä ja ansaitsevat toki paikkansa. Kysymys kohdistuu kuitenkin ennen ilmaisemista tapahtuvaan ilmenemiseen, siis siihen, miten kulttuurisesti moninaisen todellisuuden tutkiminen ilmenee esimerkiksi lasten rakenteluissa, askarteluissa, riimusteluissa ja leikeissä? Jos ilmaisemisen vaatimukseen loikataan ilmeisen luonnollisia toimintoja huomioimatta, on esimerkiksi kuvataiteessa vaara synnyttää muusta todellisuudesta irrallista osaa. Ilmaisuun ja ilmentämiseen liittyen ajattelen, että peruskoulussa, varsinkin alaluokil-

105. POPS 2014, 152.

106. Emt. 153.

la, tulisi kiinnittää erityistä huomiota ilmaisemisen vaatimuksiin, ja siihen, mikä ilmaisemista edeltää. Holloa seuratakseni ilmaisemisen harjoittaminen tulisi aloittaa ilmenemisen tarkastelusta, havainnoinnista ja tunnistamisesta, ja joiden ohella ilmaisemisen vaatimusta voidaan hiljalleen kasvattaa.

Ilmaisu ja ilmentäminen olemisen harjoittamisessa

Mainitsin ohimennen siitä ongelmallisuudesta, joka kanssaolemisen harjoittamisen esityksellistämiseen liittyi Titled-esityksen yhteydessä. Tämä ilmaisullinen kysymys liittyi nähdäkseni siihen, kuinka henkilökohtainen tai kollektiivinen kokemus voidaan välittää sellaisista asioista, jotka läpäisevät kaikki olemassaolon tasot, yhdistyvät universumin mittakaavaan ja jota voi toisinaan kuvata parhaiten energian tai tunteen käsitteillä?

Samankaltaista väreilyä on hahmoteltavissa tekemieni itsekasvatusharjoitteiden ja niiden tässä yhteydessä ilmaisemisen kanssa. Olemuksen salaisuus -harjoitus, jossa tutkin itseni väistämätöntä ilmentämistä asennoissani ja kävelyissäni, kuvaa mielestäni juuri tätä ongelmallisuutta. Ensimmäisen kerran tein harjoituksen peilin edessä puhuen samalla ääneen kaikki havaintoni ja huomioni. Se oli yksityisessä tilassa tehty harjoite, jonka tarkoitus oli sel-

ventää asioita vain itselleni. Kuten aiemmin jo mainitsin, saatoin huomata joistakin kehoni asennoista niiden taustalla vaikuttavia psyykkisiä yhteyksiä, ja niiden analysoinnin kautta saatoin toimia myöhemmin parempaan käsitykseen nojaten. Tehdessäni harjoitetta tätä opinnäytetyötä varten kameran edessä, se muuttui itseni ilmentämisen tutkimisesta ilmentämisen tutkimisen representoinniksi, siis ilmaisuksi. Siksi tässä työssä esitettyihin kuviin tulee suhtautua tiedostettuina ilmaisuina, ei autenttisina harjoitustilanteina. Tämä intiimiyden ja henkilökohtaisen kokemisen piirre on keskeinen harjoittamisessa. Kun harjoite avataan ulkopuoliselle, se muuttuu samalla eräänlaiseksi esitykseksi, jolloin sitä määrittävät harjoittamisen lisäksi esitykselliset kysymykset.

Esitystaiteen kollektiivi Toisissa tiloissa käyttää harjoittamista esitystensä esteettisenä ja menetelmällisenä ratkaisuna. Heidän harjoitteensa alkavat usein ruumiillisesta muodonmuutoksesta, jonka kautta pyritään ”vierailemaan toisissa tiloissa”. Julkisissa tiloissa tehdyt harjoitteet muuttuvat ilmaisuissaan esityksiksi, jotka ovat äärimmilleen vietyinä eräänlaista olemisen harjoittamista.¹⁰⁷ Ulkopuolelta havaittuina ne saattavat kuitenkin jäädä kiinnittymättömiksi kokemuksiksi, joiden yhdistymistä omaan olemassaoloon ei kykene hahmottamaan. Sama

107. Elo 2014, 36-38.

pätee tässä työssä esitettyihin harjoitteisiin, ja mielestäni olemisen, tai filosofian, harjoittamiseen. Yksityisen kokemuksen ja henkilökohtaiseen kasvuun tähtäävän toiminnan jakamisessa on tiedostettava nämä mahdolliset ”häiriötekijät”, jotka hämärtävät varsinaista kokemusta ja sen pohjaa. Itselleni se tarkoittaa tunnetta, että toimii oikein, mutta samalla sitä epävarmuutta, joka kokemuksen jakamiseen liittyy.

Itsen kontekstualisointi kerättyjen kuittien, tai muun ylijäämän, kautta sisältää harjoitteena sellaista materiaalia, joka on sinänsä kiistämätöntä. Ne osoittavat oman toiminnan jäljet ja samalla omien valintojen eettisyyden. Tähän työhön liitetyt kuitit ovat kuitenkin tietoisesti valittuja. Ne eivät sisällä aukotonta dokumentaatiota kuluttamistani ja valinnoistani, eikä niiden tarkoitus ole kertoa minusta, vaan harjoitteesta ja siitä, mitä harjoite kertoo itselle.

Arkisen päivän vaatimus on suhteellisen autenttinen kertomus, jonka olen tehnyt harjoitteen ohjaamana. Sen tarkoituksena on tarkastella oman päivän kulkua ja sen osien tasapainoa. Se kertoo kuitenkin myös siitä olemassaolon tasojen yhteenkietoutumisesta, josta jokaisena elettyinä hetkenä on kysymys. Välillä ruumiilliset impulssit jyräävät muiden yli ja yhdistyvät psyykkisen tason kautta henkiseen, jolloin oma historiallisuuteni tulee ilmi suhte-

sa senhetkiseen aikaan ja paikkaan, siis elämäntilanteisuu-
teeni. Kertomusmuotoinen dokumentaatio voi kuitenkin
yhtä hyvin olla täysin seipitettyä, jolloin sen sisällölliset
merkitykset avautuvat rehellisyyden nimissä vain itselleni.
Lukijalle se on esimerkki harjoitteesta, mutta samalla siitä
henkilökohtaisuudesta ja intiimiydestä, joka harjoittami-
seen kuuluu.

Lopulta se, mitä tämä työ kokonaisuudessaan ilmen-
tää lukijalle, riippuu hänen omasta olemassaolostaan ja
olemassaolon kokemuksista. Tämä työ pyrkii hahmottele-
maan olemassaolon tasoja ja ilmaisemaan niitä muutamien
esimerkkien kautta. Ajattelen tätä työtä tilana, joka sisäl-
tää tiedostettuja tyyllillisiä ja ilmaisullisia valintoja, joiden
ajattelen tukevan työn sisältöjä. Tässä työssä esitetyille
asioille on olemassa eri kieliä, joista olen valinnut ilmaisul-
leni yhden. Se ei kuitenkaan estä analogioiden muodosta-
mista tai kielen kääntämistä itselleen paremmaksi.

Olemisen harjoittaminen opetus- ja kasvatustyössä

Olemassaolon tutkimisen itsekasvatukselliset harjoit-
teet ovat jäsentäneet omaa olemistani merkittävällä taval-
la. Ne ovat kuitenkin varsin tiiviisti sidoksissa omaan
elämäntilanteeseeni ja siihen etuoikeutettuun mahdolli-
suuteen, jonka opiskelu on minulle tarjonnut. Koska olen

elänyt elämäni omalla tavallani, kokenut asiat itse ja reagoinut omiin tarpeisiini, ei samojen menetelmien tai teemojen samanlainen käsittely olisi yhteisesti perusteltua. Juuri omakohtaisuuden ja elämäntilanteisuuden vuoksi olemassaolon itsetarkoituksellinen ja keskittynyt harjoittaminen ei sovi mielestäni opetus- tai kasvatustyöhön sellaisenaan, enhän voisi ajatella kohtaavani kahtakymmentä Joonas Suomalaista levottomuuksineen, epämääräisine päiden surinoineen ja niiden selvittämisen tarpeineen. Tiedostan siis varsin hyvin sen ongelmallisuuden, joka juuri näiden kokemusten välittämiseen liittyy, eikä niihin ole olemassa sopivia pedagogisia työkaluja.

Sen sijaan ne arkiset yhteydet, joiden kautta olen tutkinut olemistani, ovat itselleni avain opetus- ja kasvatustoimintaan. Jokainen kouluaine on omalla tavallaan olemassaolon tutkimista ja sen harjoittamista, joka on ajatuksellisesti avannut itselleni hyvältä tuntuvan pohjan opettajuudelle ja koulun toiminnalle. Se sisältää luontevasti myös alussa mainitsemani pragmatismien yhteyden, ja täydentää sitä jäsentyneellä ihmiskäsityksellä. Olemassaolon tasojen huomioiminen ja niistä muodostuvalle ihmisyydelle perustaminen selkeyttää mielessäni opetettavien sisältöjen käsittelyä ja merkityksiä, ja ajattelen, että sitä kautta olisi mahdollista löytää luontevia yhteyksiä eri oppiaineiden välille. Se ei poistaisi oppiaineiden erityisiä

ominaisuuksia, eikä asettaisi niitä kilpailemaan keskenään, vaan päinvastoin, tukemaan toisiaan.

”Ihminen on kuin puu”, sanoi eräs opettaja. ”Pysähdytkö puun luo katsomaan ja tutkimaan, kuinka se kasvaa ja kuinka paljon se jo on kasvanut? Sinä et näe mitään. Mutta hoida sitä huolellisesti, leikkaa siitä pois kuivat oksat, karkoita tuholaiset, niin se kasvaa suureksi aikanaan. Samoin on ihmisen laita: on poistettava esteet, niin että hän pääsee kasvamaan; mutta väärin on joka hetki tutkia, miten hän on jo kasvanut.”¹⁰⁸

108. Hollo 1931, 149.

LOPUKSI

Maanantaina 2.3.2015 Joonas sai yliopistonsa opintotukilautakunnalta virallisen tiedon, ettei lisäopintotukea heru. Opintotuki oli loppunut jo vuoden alussa, mutta Joonas yritti perustella avioeron ja läheisen sairauden viivästyttäneen opintoja. Hän oli opiskellut muutaman vuoden ennen kuvataidekasvatuksen opintoja, ja jäljelle jääneet tuet olivat kuluneet taiteen kandidaatin tutkintoon. Avioero ja läheisen sairaus eivät menneet läpi, eihän Joonaksen opinnot oikeastaan olleet viivästyneet. Nyt oli vasta hänen kolmas kuvataidekasvatuksen opintovuotensa, ja maisterin paperit häämöttivät jo melkein käsien ulottuvilla. Opinnot olivat siis edenneet tavanomaista nopeammin.

Joonas näki edessään vain kaksi vaihtoehtoa; joko etsiä töitä ja viivästyttää valmistumista, tai elää muutama kuukausi avopuolison siivellä ja rysäyttää loput opinnot vauhdilla kasaan. Joonas valitsi jälkimmäisen. Työtä olisi melkoinen määrä, mutta Joonas laskeskeli, että jos hän työskentelisi jokaisen jäljellä olevan päivän tehokkaasti, hän saisi suoritukset kasaan. Eikä valinta tietenkään ollut

vain Joonaksesta kiinni. Hänen ihastuttava kumppaninsa ei tuntunut olevan moksiskaan säästöjensä hupenemisesta. Joonas yritti varmuuden vuoksi vakuutella, että valmistuttuaan hän ansaitsee kyllä rahat takaisin, mutta hän tiesi samalla etteivät raha-asiat olisi mikään ongelma.

Joonas oli hahmotellut opinnäytetyötään hiljalleen, ja ennen tätä maanantaita hän oli ajatellut kirjoittavansa sen valmiiksi tulevan kesän ja alkusyksyn aikana. Nyt sen palauttamiseen olisi hieman yli kuukausi aikaa. Tuo aika-
taulullinen rajausta aiheutti Joonakselle hetkellisen lamaan-
nuksen, jonka jälkeen hän alkoi kirjoittaa. Hän kirjoitti ja kirjoitti. Kymmenentuhatta merkkiä päivässä, mutta har-
voin yli kahdeksaa tuntia. Hän oli tehnyt opinnäytetyötän-
sä varten itsekasvatusharjoitteita, joiden kautta hän kyke-
ni pitämään elämänsä osia sopivissa suhteissa. Toki hän
tajusi, että ajatukset tulisivat pyörimään erityisen paljon
opinnäytetyönsä aiheen ympärillä, mutta koska se tutki
olemisen harjoittamista, ei käytetty aika menisi missään
tapauksessa hukkaan.

Joonas huomasi opinnäytetyön aiheen sisältävän erään
hänen kannaltaan erityisen tärkeän piirteen, olemassaolon
harjoittamisen kietoutumisen ihmiskäsitykseen. Joonak-
sen intuitio olemisen harjoittamista kohtaan oli varmaan-
kin tarkoittanut juuri sitä. Harjoittamalla omaa olemistaan,
hän sai selvitettyä itselleen kokemuksen vakuuttamana,

mitä ihmisyyys hänen mielestään saattoi olla, ja miten se ilmeni eri olemassaolon muodoissa. Hän tajusi, ettei ollut opintojensa aikana missään yhteydessä hahmotellut ihmis-käsitystään, joka olisi kuitenkin hänen opettajan ammat-tinsa perustavanlaatuinen pohja. Tämä olisi siis viimeinen mahdollisuus siihen opintojen puitteissa.

Viikkoa myöhemmin Joonas lähetti opinnäytetyönsä ohjaajalle ensimmäisen kerran materiaalia, 30 liuskaa tekstiä. Hän oli hieman epävarma siitä, millaisen murskakritiikin se tulisi kohtaamaan. Läpi se tulisi menemään, siihen Joonas uskoi. Hän oli mielestään kyennyt perustelemaan sen, miksi opinnäytetyö sisälsi sellaista materiaalia, jonka hän saisi kuukauden aikana kasaan, ja kuinka se oikeastaan oli vuoden kestäneen tutkimisen tulosta. Epävarmuutta se ei kuitenkaan poistanut. Ohjaaja kannusti jatkamaan ja skarppaamaan. Se tuntui hyvältä, mutta samalla Joonas tiesi, että nopea kirjoitustahti veisi väistämättä parhaimman terän.

Työtä kirjoittaessaan Joonas kohtasi säännöllisesti epävarmuutta, jonka hän ajattelee kuuluvan hahmottelemaansa tutkimustapaan, mutta myös tarkastelemansa aiheen esittämiseen. Tätä viimeistä lukua kirjoittaessaan Joonas on vakuuttunut siitä, että on oikeilla jäljillä, mutta vastaanottoa ja oman artikulointinsa selkeyttä hän epäilee yhä. Hän on iloinen opinnäytetyönsä tyylistä ja äänestä, ja

Joonaksesta tuntuu, että hän voi olla tyytyväinen moniin työnsä kohtiin myös jälkeenpäin.

Työn edetessä Joonas tajusi entistä selkeämmin, kuinka tutkimusaiheita tulisi vastaisuudessa rajata. Hän kuitenkin ajattelee, että tarvitsi itselleen juuri tällaisen avauksen olemassaolon kysymyksiin. Se osoittaisi hänen senhetkisen oppineisuuden ja riittäisi sellaisenaan. Joonas luottaa myös siihen, että kuvataidekasvatuksen tutkimustraditio olisi avomielinen ja ottaisi työn vastaan jonkinlaisena ehdotuksena, tai ainakin inhimillisistä syistä. Todellisuuden nimissä Joonaksen valitsema bricolage-tutkimus on ollut erityisen antoisa, mutta hän ei oikein osaa sanoa, kuinka onnistunut valinta on ollut. Ainakin hän osaisi tämän jälkeen käyttää bricolagea tarkemmin ja monien asioiden määrittely olisi tulevaisuudessa paljon selkeämpää.

Joonas Suomalainen on harjoittanut nyt olemassaoloon vuoden päivät. Se tarkoittaa 8760 tuntia, jos jokainen päivä ja yö lasketaan mukaan. Hän ajattelee huvittuneena, että 240 tunnin päästä hän voisi olla mestari¹⁰⁹ omassa olemisessaan, ja ehkä hän tavallaan uskookin siihen. Hän aloitti olemisen harjoittamisen kanssaolemisesta, koki myöhemmin tarvetta kohdistaa huomio tarkemmin omaan olemiseen, ja nyt hän ikään kuin asettaa harjoittamiselle yhden päätepisteen.

109. Ericsson, Krampe & Tesch-Romer, 1993.

Joonaksen mielessä mestaruus viittaa olemisen taitoon. Se tarkoittaa jonkinlaista varmuutta omasta olemisesta; sitä, että on läsnäoleva omassa ruumiissaan ja kanssaoleva suhteessa ympäröivään, ja että yhteyden hämärtyessä kykenee löytämään sen uudelleen. Joonas kokee, että äärimmäisen varmuuden tavoittelu on kuitenkin turhaa, sillä silloin kieltää maailman yllätyksellisyyden, arvaamattomuuden ja ihmeellisyyden. Olemisen taito – mestaruus – onkin kenties juuri kyvyssä ihmetellä olemassaoloa, iloita siitä ja vaalia sitä.

LÄHTEET

AHLMAN, ERIK 1953 : *Ihmisen probleemi : jobdatus filosofisen antropologian kysymyksiin* ; Porvoo : WSOY.

CERTEAU, MICHEL DE 2013 : *Arkipäivän kekseliäisyys 1 - Tekemisen tavat* ; suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere : Niin & näin.

DEWEY, JOHN 1999 : *Pyrkimys varmuuteen : tutkimus tiedon ja toiminnan suhteesta* ; suomentanut Pentti Määttänen ; Helsinki : Gaudeamus.

DEWEY, JOHN 1957 (1915): *Koulu ja yhteiskunta* ; suom. Kalevi Kajava. Helsinki : Otava.

ELO, MIKA 2014 : *Harjoitus irtiottona* : IssueX , syyskuu 2014 ; Helsinki : Taideyliopisto.

ERICSSON, K. ANDERS; KRAMPE, RALF & TESCH-ROMER CLEMENS 1993 : *The Role of Deliberate Practice in the Acquisition of Expert Performance* ; Psychological Review 1993, Vol. 100. No. 3, 363-406 ; American Psychological Association.

HADOT, PIERRE 2010 : *Mitä on antiikin filosofia?* ; suomentanut Tapani Kilpeläinen ; Tampere : Niin & näin.

HEIDEGGER, MARTIN 2010 : *Oleminen ja aika* ; suomentanut Reijo Kupiainen ; Tampere : Vastapaino.

HEIKKINEN, HANNU L. T. 2001 : *Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito : narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla* : Jyväskylän yliopisto.

HOLLO, J. A 1931 : *Itsekasvatus ja elämisen taito* ; Porvoo : WSOY.

HYRY, ANTTI 2009 : *Uuni* ; Helsinki : Otava.

JAUHIAINEN, ILMARI 2014 : *Hegel dialektiikasta* ; <http://filosofia.fi/node/2399> ; julkaistu 26.9.2007, muokattu 13.9.2014 ; luettu 23.3.2015

KINCHELOE, JOE, MCLAREN & STEINBERG 2011 : *Critical pedagogy, and qualitative research : moving to the bricolage* ; Teoksessa Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (2011) : The SAGE handbook of qualitative research Los Angeles ; California : SAGE.

LAITINEN, TUOMAS 2008 : *Olemisen bordunat* : teoksessa *Ei-ymmärtämisen eteisessä* ; Johnsson, Jussi et al. ; Helsinki : Todellisuuden tutkimuskeskus.

LAXNESS, HALLDÓR KILJAN 1948 : *Salka Valka* : suom. Kristiina Kivivuori ; Porvoo : WSOY.

LÉVI-STRAUSS, CLAUDE 1966 : *The Savage mind* ; Chicago : The University of Chicago Press.

PIHLSTRÖM, SAMI 2007/2014: *Pragmatismi* ; <http://filosofia.fi/node/2409/> ; Luettu 23.3.2015

RAATIKAINEN, KATI 2014 : *Kanssaolemisen valta: pohdintoja esityksen politiikasta ja vallan prosesseista asioiden kollektiivin näkökulmasta* : Helsinki : Teatterikorkeakoulu.

RAUHALA, LAURI 1998 : *Ihmisen ainutlaatuisuus* ; Helsinki : Yliopistopaino.

RAUHALA, LAURI 1990 : *Humanistinen psykologia* ; Helsinki : Yliopistopaino.

SIUKONEN, JYRKI 2011 : *Vasara ja hiljaisuus : lyhyt johdatus työkalujen filosofiaan* ; Helsinki : Kuvataideakatemia.

SIUKONEN, JYRKI 2002 : *Tutkiva taiteilija : kysymyksiä kuvataiteen ja tutkimuksen avoliitosta* ; Helsinki : Taide.

MUUT:

OPETUSHALLITUS 2015 : *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014* : Tampere : Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

RAAMATTU : 1. MOOS. 9:1,2; PS. 8:7; VIIS. 9:2 ; <http://raamattu.uskonkirjat.net/servlet/biblesite.Bible> ; luettu 19.3.2014

MAINITTU KIRJALLISUUS:

AHLMAN, ERIK 1939 : *Kulttuurin perustekijöitä : kulttuurifilosofiaa tarkastelua* ; Jyväskylä : Gummerus.

DEZEUZE, ANNA 2008 : *Assemblage, Bricolage, and the Practice of Everyday Life* ; Art Journal : Vol. 67, No. 1, Spring, 2008 : College Art Association.

KLEMOLA, TIMO 2004 : *Taidon filosofia - filosofin taito* : Tampere : Tampere University Press.

MERLEAU-PONTY, MAURICE 2006 : *Silmä ja mieli* ; suomenkoski ja jälkisanat Kimmo Pasanen ; Helsinki : Taide.

NIINILUOTO, ILKKA 1994 : *Järki, arvot ja välineet : kulttuurifilosofisia esseitä* ; Helsinki : Otava.

PIRSIG, ROBERT M. 2010 : *Zen ja moottoripyörän kunnossapito* : Helsinki : WSOY.

SUORANTA, JUHA 2005 : *Radikaali kasvatus* ; Helsinki: Gaudemus.